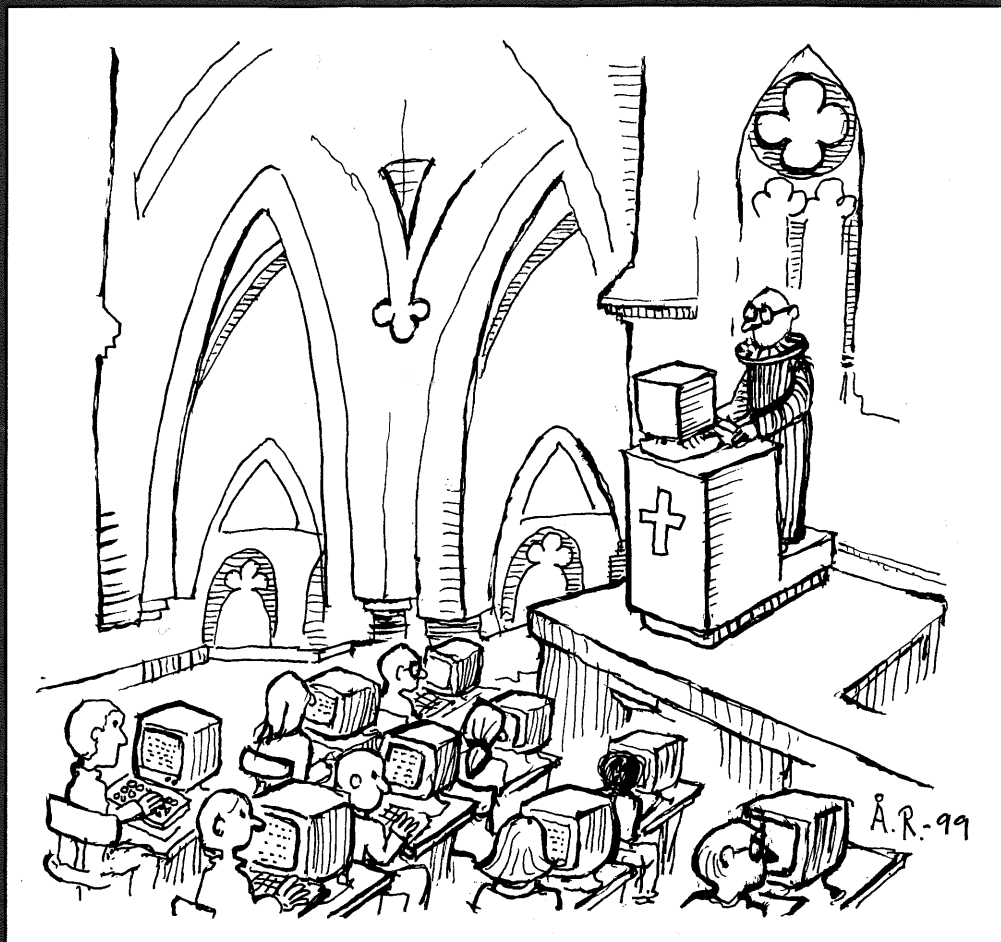

RELIGION OG LIVSSYN

Tidsskrift for
Religionslærer-
foreningen i Norge

ÅRGANG 11 • 1999 • NR 1

Tema: Religion på Internett
Artikkeloversikt 1989-99

Kunnskapens totaltilgjengelighet ...eller vi må oppmuntre hverandre: vi trenges!

Internett er kommet som en julekveld på kjerringa for de aller fleste – også på mange lærere. Enkelte ser for seg et kunnskapsmedium som vil gjøre driften vanskeligere i profesjoner som har hatt monopol på visse kunnskapstyper. Det sies at det etter hvert er blitt vanskeligere å være lege, for mange pasienter kommer ikke bare med uvant mange kunnskaper om det som kanskje kunne være diagnosen, de har også gode forslag til behandlingen. Og i vår sammenheng: kan det være morsomt å være lærer når elevene bare kan gå til internett ... For her er det ingen grense for hva man kan finne. Hva skal vi med læreren?

Det spørs likevel om internett i vårt sammenheng er så stor nyvinning som mange vil ha det til. Ofte er det vel så kjapt å gå til et leksikon for en ordforklaring eller realopplysning enn å rote rundt på internett. Samtidig er det viktig at en ikke i misforstått tradisjonstolthet eller -stahet overser de mulighetene internett byr på for lærer og elev. Et eksempel: Jeg var på jakt etter den nøyaktige ordlyd for hvordan menneskelig likeverd ble begrunnet i den amerikanske uavhengighetserklæring. På under tre minutter hadde jeg den: «We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal ...». En blir til å begynne med forundret over at det går an, senere nok litt bortskjemt. Likevel er det viktig å se hvilke kunnskaper et slikt søk faktisk forsetter: ikke minst at jeg visste hva jeg skulle lete etter. I denne sammenheng betydde i hvert fall en viss kunnskap om debatten omkring naturretten, dessuten historisk kunnskap og dokumentkunnskap.

Og så til elevene: de kan også bruke internett. Det spørs likevel om de lærer noe mer. Det som ofte skjer er at elevene printer frimodig ut det finner, og akk så går det som i dårlige gruppearbeider – man leser opp det som er kopiert eller det som skriveren har gitt, og dermed mener man at jobben er gjort. Kunnskapens lyn ledes effektivt og friksjonsløst rett i jorda uten på noen måte å ha vært innovert i verken følelse eller hode!

Viktigere enn noen gang blir det for lærere å fokusere på sentral kunnskap, på de grunnleggende innsiktene innen de ulike fag en har. Det dreier seg om det som den tyske didaktikeren Wolfgang Klafki kaller for det *elementære* og *fundamentale*, det er det som vi vanlige lærere gjerne vil at skal bli «sittende igjen» når det daglige snakket er over og elevene må gi seg storsamfunnet i vold. Altså hva er nå dette *noe* som er viktigere enn annet? Og hva betyr det å ha noe sittende igjen? Viktigere enn noen gang blir diskusjonen om skolens innhold, men også spørsmålet om læring (som vi tror vi kan det meste om), men som jeg synes blir vanskeligere for hvert år jeg driver i bransjen. Hva er nå denne unio mystica mellom selve stoffet og eleven? Hvordan finner lærestoffet veien fram og inn? Hvordan integreres det i elevenes egen livsverden? Hvordan fremme lysten til å tilegne seg noe? – Ja til internett, men vi blir neppe overflødige med det første!

RELIGION OG LIVSSYN

Organ for Religionslærerforeningen i Norge
Nr. 1, 1999, 11 årgang

Redaksjonskomiteen:
Bjørn Myhre (ansv.)
Harald Skottene
Trygve Rø

Redaksjonsråd:
Elisabeth Haakedal
Otto Krogset
Richard Natvig
Dagfinn Rian
Kari Vogt
Svein Olaf Thorbjørnsen
Notto Thelle

Illustrasjon:
Åsmund Risnes

Formgivning:
John Jones

Det planlegges 4 nummer i 1999

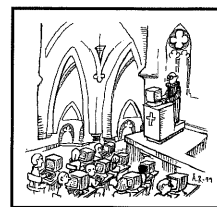
Tidsfrist for nr. 2, 1999:
1. mai 1999

Trykk:
Allservice A/S, Stavanger

Opplag dette nummer:
900

Redaksjonens adresse:
Religionslærerforeningen
v/Bjørn Myhre
Berg Videregående Skole
John Colletts allé 106
0870 Oslo

ISSN 0802-8214

Innhold

Leder	2
Foreningsnytt	4
<i>Bjørn Myhre:</i> Religionslærerforeningen 10 år: et lite tilbakeblikk	4
Åsmund Risnes – vår tegner	7
<i>Geir Winje:</i> Religion på nettet	8
<i>Garbi Schmidt:</i> Allah på internet	16

Oversikt over artikler i Religion og Livssyn 1989–1998

<i>Arne H: Fjeldstad:</i> Kristne kirker på nett	25
Bokomtaler:	
<i>Bjørn Myhre:</i> Enhet i mangfold?	31
<i>Harald Skottene:</i> Nytt om nyreligiositet	33

Feil eller uregelmessigheter ved utsendelse av bladet:
Kontakt Liv Brandt. (se baksiden).

Tema i neste nummer: Livssyn

FORENINGSNYTT

Religionslærerforeningen

10 år – ung, fattig og full av pågangsmot

Religionslærerforeningen i Norge feirer 10-års-jubileum ved årtusenskiftet.

Først er det grunn til å si en stor takk til «gründerne» som tok initiativ til å få startet organisasjonen i 1989. Det er nedlagt mye arbeid, engasjement og omtanke og organisasjonen er i dag aktiv og levedyktig.

Foreningen er liten og ung sammenlignet med søsterorganisasjoner i våre naboland, men vi har et voksende medlemstall, i dag ca 450.

De viktigste aktivitetene har til nå vært:

- Medlemsbladet «Religion og Livssyn»
- Faglige studieturer
- Uttalelser om pedagogiske og fagpolitiske spørsmål i forbindelse med de mange forandringer faget har gjennomgått i de siste årene.

- En del kursvirksomhet

Faget står stadig overfor mange utfordringer og muligheter:

Bjørn Myhre:

Religionslærerforeningen 10 år – et lite tilbakeblikk

Religionslærerforeningen har snart eksistert i 10 år! Våren 1989 satt interimstyret sammen og laget de første numrene av Religion og Livssyn (det ble tre nummer det året, senere er det kommet fire nummer hvert år), samtidig som man diskuterte foreningens

- Nye lærerplaner med ambisiøse mål og innhold
- Nye eksamensformer
- Et nytt fag i grunnskolen uten fritak som ennå ikke har funnet sin endelige form

Vi ønsker å ta nye initiativ i år 2000, men ser samtidig begrensningene når budsjettet er lite og alt arbeid er frivillig.

Noen visjoner:

- Lokallag som arbeider på fylkesplan
- Større og bedre mulighet for kommunikasjon gjennom foreningens hjemmeside som er i ferd med å bli opprettet
- Bedre representasjon av hele landet i styret
- Bedre samarbeid med europeiske søsterorganisasjoner.

På vegne av styret
Tove Magnus

oppgaver. Selve stiftelsesmøtet ble holdt på Dragvoll, Trondheim september 1989 i forbindelse med etterutdanningskurset til Religionsvitenskapelig institutt.

Spørsmålet om å danne en forening var luftet i ulike sammenhenger på 80-tallet. En

viktig inspirasjon var et EFTRE-kurs i Linkøping høsten 1986. Det var den svenske foreningen for religionslærere som hadde regien, og det var først og fremst svensker som stod for foredragene. De tilstedeværende nordiske kolleger utfordret oss: Alle de andre nordiske land hadde religionslærerforeninger, danskene til og med to, en for grunnskole og en for gymnas. Så hvorfor hadde dere nordmenn ikke en forening?

Nok en impuls var dette, men det var først under lærerstreiken tre år senere at det hele fikk konkrete former.

Interimsstyret

Interimsstyret jobbet dels med å utgi Religion og Livssyn, dels med å utforme et forslag til lover og dermed foreningens omfang og oppgaver. Det gjorde seg gjeldende en viss uenighet om hvem foreningen skulle være for. Representanter for høyere læreanstalter gikk inn for at foreningen skulle være for lærere både fra grunnskole og videregående, mens andre mente at foreningen burde holde seg til videregående skole. Argumentene her var at grunnskolen først og fremst hadde et kristendomsfag som hadde en annen profil og stilling enn religion i videregående. Dette faget hadde også institusjonell støtte gjennom IKO, som også har eget tidsskrift, Prismet. Noen mente også at det var viktig å satse målrettet på en klart definert gruppe, religionslærere i videregående skole. Hvis en prøvde å nå en for stor gruppe, ville det ikke bli noe som noen følte seg helt hjemme i. Dessuten var religionslærere i videregående en gruppe lærere som en antok hadde behov for den støtte en forening kunne gi fordi en ofte var alene som religionslærer på skolen. Det ble også uttrykt ønske om å ikke favne for vidt li starten, det er bedre å starte smått og pent og så utvide gradvis. Resultatet ble et kompromiss: Man foreslo at foreningen skulle arbeide for å styrke religionsfaget i videregående skole, men skulle også styrke undervisningen i kristendomsfaget og livssyn på ung-

domstrinnet i grunnskolen. Dette ble også resultatet på stiftelsesmøtet på Dragvoll.

Virksomheten

Hva ligger i å styrke religionsfaget? Interimsstyret tenkte seg en forening som skulle være et bindeledd mellom religionslærerne, og derved bidra til å skape en sterkere identitet for faget og religionslærerne – styrke «korpsånden» så å si. Faglig oppdatering og etterutdanning var også et viktig felt. Gjennom et tidsskrift tenkte en seg at sentralt stoff fra kurs kunne bli gjort tilgjengelig for større grupper av religionslærere.

Tidsskriftet – som fikk navnet Religion og livssyn – skulle være et sentralt virkemiddel her. Det ble og blir lagt vekt på å lage tema-numre. Det første nummeret hadde programmatisk tittelen «Å være religionslærer. Samtidig var det viktig å prøve å dekke stoff fra alle de ulike sidene i faget. Oversikt over numre og artikler finnes et annet sted i dette nummeret. Vi fikk en fin design på bladet av John Jones, og Åsmund Risnes har vært en original og trofast tegner, som har gitt bladene et tydelig preg med sin lette ironi. Vi har prøvd å skille de ulike stofftypene – foreningsnytt, tema, metodikk, debatt, bøker. Vi har nok kunnet ønske oss en større stofftilgang, stort sett har redaksjonen måttet spørre etter stoffet selv. Men når vi først spør, har det vist seg at velviljen har vært stor. De aller fleste har gjerne skrevet og det uten vederlag. Så vi er alle våre bidragsytere en stor takk skyldig! Økonomien har nok betydd en viss begrensning når de gjelder omfanget på tidsskriftet, vi har stort sett holdt oss mellom 30 og 50 sider. Layouten har for øvrig gitt oss mye stoff pr. side. Reklameinntektene har ikke vært så store – vi kan vel si at forlagene ikke helt har fått øynene opp for fordelene ved målrettet reklame (Bladet har vært trykket i A/S Allservice i Stavanger helt siden starten, og vi kan bare si at samarbeidet har vært tett og godt, og prisene populære sett fra vårt ståsted.) Kontinuiteten i redaksjonen represen-

teres ved Bjørn Myhre (redaktør) og Harald Skottene som begge har vært med siden starten. Bladet har vært laget på dugnadsbasis og representerer en ikke liten innsats.

Foreningen tok også mål av seg til å lage egne fagkurs. Vi tenkte oss at det kunne være mulig å lage kurs i forbindelse med årsmøtene, slik vi har sett at f.eks. Landslaget for norskundervisning har gjort. I forbindelse med det første årsmøtet etter stiftelsen i 1991 lagde foreningen derfor et overnattingskurs på Haraldheim, ungdomsherberget på Sinsen i Oslo, med temaet «Elev, tekst, opplevelse». Vi hadde foredragsholdere fra begge våre nære nordiske naboland: Svend Bjerg fra København og Sven Åke Selander fra Malmø/Lund. Kurset var vellykket selv om vi ønsket oss noen flere enn de ca 25 deltagerne som kom. Erfaringen var at et slikt kurs i den omgangen ble et løft i største laget for styret i tillegg til den vanlige driften.

Imidlertid kan vi si at foreningen studiereiser har vært suksesser av en slik art at de fortsetter som en del av den vanlige driften. Den første studieturen gikk til Tyrkia i påsken 1994 med den tidlige kristendom og islam som studieobjekter. Dagfinn Rian var faglig leder, og turen var vellykket både faglig og rekreativ! Den neste reisen gikk til Israel med Hans Kvalbein som faglig leder. Turen var egentlig planlagt til 1996, men måtte utsettes ett år på grunn av den politiske uroen i området. Denne turen gav også mersmak, så til våren arrangeres en ny tur, jubileumstur – foreningen er 10 år! – til Spania med Jødedom, Islam, Kristendom som tema. Faglig leder blir Tarald Rasmussen.

Lokalt arbeid har også stått på dagsorden for styret. Noe egentlig system har vi ikke fått på det. Likevel er det klare tilløp til «frie, foreningsrelaterte grupper» i Stavangerregionen og i området nedre/midtre Telemark med Bø, Skien og Porsgrunn.

Saker

Den perioden som nå ligger bak har vært preget av relativt turbulente tilstander hva

gjelder reformer og planer. Tidlig på 90-tallet ble det sendt ut en revidert fagplan til høring. Den ble nøye studert av styret og uttalelse gitt (se ReoL 4/90). Imidlertid ble den lagt på is av departementet i påvente av reform 94 som da lå i startgroppen. Alle fagene skulle da få nye læreplaner. Foreningen avgav for øvrig uttalelse til høringsutkastet til ny generell lærerplan (se ReoL 4/92), som kom i endelig versjon i 1993. Foreningen engasjerte seg også i spørsmålet om hvilke fag som skulle gjelde som grunnlag for allminnelig studiekompetanse, religion var nemlig ikke tatt med (ReoL 2/92). Styret var også opptatt av at faget skulle telle som grunnlag for opptak til ulike studier, blant annet medisinstudiet (2/90 og 1/92). Det gjaldt å styrke fagets status! Denne saken hang for øvrig sammen med en annen sak som var litt av en gjenganger, nemlig den såkalte fritaksparagrafen som sa at tilhengere av ikke-kristne trossamfunn kunne bli fritatt for religionsfaget. Den figurerer i en rekke nummer av bladet: 1/89, 2/91, 3/93, 4/93, 4/95) Dette var en arv fra innføringen av videregående skole midt på 70-tallet.

Den etter vår mening åpenbart urimelige leseplikten som religionsfaget var belemret med i mange år har også vært en gjenganger (se for eksempel ReoL 2/89, 2/90, 3/91, 1,92, 2/92, 4/93).

Det var i det hele tatt en lang rekke saker der foreningen var aktivt med. Da det endelig ble nedsatt en læreplangruppe i forbindelse med reform 94, viste det seg at foreningen hadde fått tyngde nok til at daværende leder (Arna Østnor) ble med i gruppa. Da utkastet kom, avgav styret en grundig uttalelse.

I det hele tatt: Det ser ut som foreningen har markert seg gjennom de første 10 år av sin eksistens. Det er grunn til å takke alle som har bidratt med innsats i styret, underkomiteer, redaksjon for innsatsen. Vi imøteser de neste 10 år med spenning!

Bjørn Myhre, se side 32.

Åsmund Risnes – vår tegner

Åsmund Risnes (46) har tegnet til Religion og Livssyn siden starten og har gjennom sin særegne strek bidratt til å sette preg på bladet, noe som redaksjonen setter sterk pris på. Vi tar kontakt og får et lynintervju.

– du har vært med siden starten. Hvordan gikk det til?

Harald Skottene tok kontakt på et NUFO-møte for tillitsvalgte da den første info-brosjyren skulle lages og spurte om jeg kunne tegne. Han kjente meg fra før som nabo fra barnsben av.

– driver du med tegning på heltid?

Nei, som antydnet er jeg utdannet lektor, jeg har norsk hovedfag og jobber for tiden i sykehusundervisningen i Oslo. Jeg setter pris på å kunne bruke utdannelsen min – som tegner er jeg mer selvlært. Her blir det helst spesielle oppdrag. Det var riktignok en tid jeg prøvde meg som tegner på fulltid, jeg hadde oppdrag i reklamebransjen. Det ble vel hektisk, jeg oppdaget at det passet bedre

med den faste giroen en gang i måneden og så tegne på fritiden, et slags vekselbruk ...

– synes du det er morsomt å tegne til dette bladet siden du har stått på så lenge?

For det første er det spennende som faglig utfordring og en måte å følge med på – jeg har også religionshistorie som fag. For jeg synes bladet er spennende. Jeg ser det også som en utfordring å prøve å finne noe som passer til teksten, selvsagt, men også i det å prøve å skape en viss motvekt til tungt stoff, som det også blir noe av i bladet, naturlig nok. Ja, det kan godt være litt humor i alvoret.

– har du noen spesielle idealer i kunstens verden?

Her får jeg være tilbakeholdende, jeg kan nevne ett navn: Andrew Wyeth. Tilsynelatende enkle illustrasjoner har ofte dobbelt bunn. Men nå må jeg hjelpe til – vi har to bleiebarn ...

bm

Geir Winje:

Religion på nettet

I. BESKRIVELSE

Internett er fullt av religion, eller rettere sagt fullt av hjemmesider med religion som hovedtema. I bøker og tidsskrifter, kirker og andre religiøse «markedsplasser» har det alltid vært noen som godkjenner hva som skal sies, for eksempel en redaktør eller prest. På internett er det derimot ingen sensur, og nettet kan derfor minne om et gigantisk Speaker's Corner. Her kan hvem som helst si hva som helst, med hele verden som potensielt publikum. Skolens læreplaner forutsetter bruk av internett, men vi vet ennå ikke helt hvordan vi fullt ut skal nyttiggjøre oss det.

Internettets mange hjemmesider med religiøst innhold kan kategoriseres på mange måter, blant annet etter hvilken religion de er knyttet til.

Web-sider etter religion, (konfesjon) og tema

Yahoo (<http://www.yahoo.com/>) har kategorisert en del hjemmesider med klart religiøst innhold etter religion, (konfesjon) og tema. Selv om dette er en av internettets største adressesamlinger, er det mange web-sider som ikke er registrert hos Yahoo. Tallene nedenfor kan derfor mangedobles, men gir likevel et visst inntrykk av hvilke temaer som går igjen: Det er *kristendommen* som dominerer på nettet.

Yahoo hadde i desember -98 over 11.000 kristendomsrelaterte web-sider i sin oversikt, hvorav de fleste representerer «sects and denominations». *Jødedommen* er hovedtema på over 1.200 sider, og mange

religiøse retninger er representert med mellom 100 og 500 sider (ordnet etter antall): *New Age* (omfatter også sidene som tilbyr «divination» – spådomstjenester), *buddhisme*, *paganisme*, *islam*, *hinduisme*, *bahá'í*, *scientologi* (her er nesten halvpartene av sidene viet «opposing views») og *unitarisme*. Blant de religiøse temaene som presenteres på oppunder 100 hjemmesider er *mystikk*, *meditasjon*, *messiansk jødedom*, *satanisme*, *sjamanisme*, *Hare Krishna*, *sikhisme* og *voodoo*.

Det er altså disse trosretningene og temaene som dominerer på Yahoo, selv om den forholdsvise fordelingen ikke tilsvarer de ulike *organisasjonenes* medlemstall. Til tross for at en del av adressene er europeiske og asiatiske, reflekterer Yahoo først og fremst hvilke religiøse interesser som dominerer i USA på 90-tallet.

Yahoo Norge (<http://www.yahoo.no/>) er en relativt ny adressesamling, og har foreløpig ikke fått så stor oppslutning. Telenors adresseliste (*Kvasir*: <http://kvasir.sol.no/no/>) er derimot mer omfattende, og gir en brukbar oversikt over hovedtemaene på de norske web-sidene om religion. Også her er *kristendommen* størst, med over 600 sider. Deretter følger *New Age* (85 sider, hvorav de fleste tilbyr kommersielle tjenester) og *islam* med oppunder 30 sider. *Kvasir* har dessuten mange kategorier som omfatter relativt få adresser, samt cirka 40 «diverse»-sider med religiøse meningsytringer og annet. I tillegg kommer adresser fra resten av Skandinavia.

Web-sider etter hensikt og holdning

Et alternativ til den tematiske inndelingen er å kategorisere web-sidene etter *fire s'er*: De salige, de sinte, de saklige og de som selger.

De salige sidene er forkynnende hjemmesider, og verdifulle fordi en her møter mennesker som ofte brenner for sin tro og er åpne for kommunikasjon. Blant mange eksempler kan nevnes *Grace 'N Vessels of Christ Ministries* (<http://www.gracenvessels.org/>), der vi møter en kristen forkynnelse med vekt på helbredelse. *The Temple* (<http://www.teleport.com/~temple/>) er en *New Age*-side som tilbyr følgende:

Love & inspiration
New Pictures of Reality
Perspectives on Your True Identity
Co-creating a new world in conciousness & expressing it on Earth
Spirituality resonant links & home based business opportunities

De sinte sidene drives av avhoppere, «anti-cult»-bevegelser og andre som er negative til én eller flere religioner. Et godt eksempel er *Informasjon om Jehovas vitner* (<http://home.sol.no/~jansh/vt/>), som publiserer artikler hvis hensikt er å avsløre Vaktårnet. Slike web-sider kan være verdifulle på grunn av sitt engasjement, men publiserer ofte – i likhet med de salige sidene – udokumenterte opplysninger.

De saklige sidene drives gjerne av utdanningsinstitusjoner som ønsker å guide sine elever og studenter på internett. Både institusjoner og privatpersoner har lagt ut pekersamlinger der brukerne får hjelp til å finne frem på nettet, ofte med en kvalitetsvurdering eller andre kommentarer. En del institusjoner legger også ut religionsrelaterte dokumenter, artikler og kunst, for å gjøre det allment tilgjengelig. Eksempler på dette er *Asian Arts* (<http://www.asianart.com/>), *Christus Rex* (tilknyttet Vatikanet på <http://www.christusrex.org/>) og *Hall of Church History* (<http://www.gty.org/~phil/hall.htm>). Enkelte sider av denne typen –

ikke minst de store leksika vi finner på internett – forutsetter at brukerne logger seg på ved hjelp av en kode, altså at de betaler for tjenesten.

De som selger religiøse bøker og lignende utgjør en stor andel av de religionsrelaterte web-sidene. Dette er rent kommersielle sider som fungerer som både reklame og salgsdisk. Mange religiøse samfunn driver også salg av bøker og annet fra sine hjemmesider.

Når elevene surfer omkring på nettet etter informasjon om religioner og livssyn, er det viktig at web-sidene forstås som uttrykk for kommunikasjon, og ikke som «læreboktekster». Uten et analytisk forhold til avsenders hensikt er det vanskelig å nyttiggjøre seg den informasjonen internett tilbyr.

Cyberreligioner

En tredje måte å kategorisere de religiøse web-sidene på, er etter grad av nærhet til reelle religionssamfunn. Utenfor internett finner vi samfunn der medlemmene møtes på gudstjenester og møter, men også bevegelser basert på brevkurs og annen fjernkommunikasjon. På internett har mange slike samfunn lagt ut hjemmesider, men vi finner også religioner og konfesjoner for mennesker som utelukkende kommuniserer på nettet. Slike samfunn kalles gjerne *cyberreligioner*, og en del av dem er listet opp hos Yahoo.

Både kristendommen og andre religioner har sine «cyberkirker», ofte tilknyttet jordiske menigheter. Et eksempel er *Cyber Church of Eufaula* (<http://cyber-church.com/>), hvis uttalte hensikt er «bringing Jesus Christ to the Internet». Norske eksempler på etablerte religioner i cyberspace er de såkalte «cyberprestene». En av dem er *Cyberpresten for homofile og lesbiske*, hvis prekestol er <http://www.gnl.net/cyberprest/>. På internett finner vi også for eksempel *Church of All* (<http://www.netzone.com/~dggannon/All1.html>), en tilsynelatende seriøs cyberreligion med økologisk tilsnitt.

De fleste cyberreligioner er imidlertid særegne religioner med et teknologisk preg, som ofte forkynner «en vitenskapelig gud» eller en harmonisering mellom religion og vitenskap. Et norsk eksempel er *Den Kybernetiske Kirke* (<http://www.stud.unit.no/stud-org/dkk/>).

Church of Virus (<http://www.lucifer.com/virus/>) er et godt eksempel på en cyberreligion som formidler visse holdninger og forestillinger, tross det utradisjonelle preget. Denne web-siden er bygget opp som et «edderkoppnett»: Velkomstsiden inneholder et symbol, en kort definisjon eller presentasjon av hva Virus-kirken er, og et sitat av Charles Darwin. Dette oppfatter cybergjesten umiddelbart, og han tilbys 12 hovedsider å velge mellom for å komme videre. Disse omfatter blant annet en introduksjon til kirken, sider om synder og dyder, «virianske» helgener og et Virus-leksikon.

Siden om *Virian sins & virtues* er en lettlest oversikt over tre dyder med kontrasterende synder: Dyden *fornuft* settes opp mot dogmatisme, *empati* mot apati og *visjon* mot hykleri. Når disse utdypes, skjer det i tråd

med den første dyden, altså med fornuftig argumentasjon. En enkel analyse viser at sentrale pluss-ord i denne teksten er «logikk», «rasjonalitet», «perspektiv» og «menneskelig». Gjennom den konstruerte religionen *Church of Virus* forkynnes altså tradisjonell humanisme. Søker vi videre i Virus-kirkens nett-sider finner vi helgenen *St Charles*, noe som gir inntrykk av en «darwinistisk religion». Ved grundigere lesning blir det klart at darwinismen som sådan er underordnet, og at Darwin betraktes som helgen fordi han introduserte et *mem* (en meningsbærende idé eller et bilde som siden har preget vår kultur).¹

En tilfeldig valgt cyberreligion inneholder altså mange nivåer og elementer, og inviterer til oppdagerferd i andre menneskers livssyn. I videregående skole kan slike web-sider brukes i tverrfaglig undervis-

¹ Nina Witoszek definerer i *Norske naturmytologier* (1998) et *mem* på denne måten: Det «refererer til fortellinger og forestillinger som gir gjenklang i et fellesskap eller et samfunn, og hvis identitet avtegner seg gjennom lange tidsrom» (s 13). Det viktigste norske *memet* i hennes bok er naturen.

ning: Analyse av livssynselementer kan kombineres med tekstanalyse, og elevene kan få trening i å lese digitale tekster på en bevisst måte.

Parodireligioner

Det er ikke så lett å vite når en har å gjøre med seriøse religioner på internett. Med det rette utstyret kan web-sidene designes på en profesjonell måte, og det er mange som benytter sjansen til å lage «likksom-religioner» for underholdningens skyld. Noen av de mest åpenbare religionene av denne typen er listet opp på *Yahoo* under overskriften *Parody Religions*.

De største parodireligionene er velutviklede og fremstår på mange måter som seriøse. Det dreier seg særlig om *discordianismen*, som opererer med hjemmesider for ulike losjer, ordener og menigheter, blant annet *Bitches of Eris* (<http://www.iglou.com/nethuntr/storm/dis.html>). Dette er en religion som opprinnelig ble diktet opp i Robert Shea og Robert Anton Wilsons *Illuminatus-trilogi* (1976). I disse science fiction-romanene er et hovedtema kampen om verdensherredømmet med tilhørende konspirasjonsteorier. Bøkene er underholdende og nærmest anarkistiske i sin grunnholdning, og leses mye av elever og studenter med interesse for fantasy, rollespill og data. På de discordianske hjemmesidene er det mange som boltrer seg, og kommunikasjonen forutsetter begreper og humor som bare de innvidde forstår. Det nedlegges mye arbeid i å utvikle og vedlikeholde disse sidene, som er fulle av informasjon og seriøse samtaler omkring en religion som egentlig ikke finnes.

Den andre store parodireligionen på nettet er *The Church of the SubGenius* (se for eksempel <http://www.subgenius.com/>). Den viktigste profeten i denne kirken er J. R. «Bob» Dobbs, som introduserte sin parodireligion i bokform allerede på 50-tallet. Dette er en polyteistisk religion, og hjemmesidene tilbyr informasjon om samfunnets

historie, etiske manifeste, leksika over guder, etc. *Church of the SubGenius* lover sex, penger og moro til sine tilhengere, men parodierer også dommedagsangst, blind tro og andre fenomener den finner kritikkverdige.

Blant parodireligionene finner vi for øvrig alt fra det totalt meningsløse til det ganske morsomme og intelligente: Noen religioner er små og grunnlagt av ensomme nett-surfer, for eksempel *Church of Nothing at All* (<http://www.geocities.com/SoHo/Square/1692/church.html> – «one member, but slowly growing»). Andre parodireligioner samler større menigheter, og dyrker for eksempel mediefigurer som Elvis (*Church of Elvis*: <http://www.churchofelvis.com/>) eller Beavis fra MTVs tegnefilmer om *Beavis og Butt-head* (*BeavisChrist*: <http://www.oxy.edu/~vernoy/church.html>). Svært mange parodireligioner dyrker for øvrig dyr, for eksempel *Det Hellige Gevir* (<http://www.geocities.com/Yosemite/Trails/1002/>). To norske parodireligioner er *Mongs Venner* (<http://home.sol.no/~mongen/>) og *Svantologikirken* (<http://home.powertech.no/svantes/svantologi/>).

Også parodireligionene åpner for en analytisk tilnærming. Et eksempel som *Church Of The Holy Pear* (<http://members.aol.com/maceona/temple.html>) dyrker pæren som gud. Denne kirkens web-sider tilbyr en «pærebibel», ukentlige «pæreord», brev fra tilhengere, og så videre. Her parodieres både tradisjonell kristendom og moderne trosretninger som Summit Lighthouse og Scientologikirken. Det interessante ligger blant annet i hvordan kritikken begrunnes og i de språklige kodene. Kirkens sentrale medlemmer har også lagt ut hver sin hjemmeside der de presenterer seg selv ved å liste opp favorittfilmer, favorittmat, etc, og inviterer på denne måten likesinnede til å ta kontakt. Pærekirken har også et seriøst(?) budskap, formulert i de to første av kirkens syv bud: 1. Thou shall not obey the system 2. Thou shall fight the system.

Samtalen på nettet

Det foregår en kontinuerlig samtale på internett, gjennom e-post, nyhetsgrupper og andre post- og samtaleprogrammer. Når det gjelder den norske samtalen om religion, får en lettest oversikt på nyhetsgruppen *no.religion*. Deltagerne i denne samtalen kan grovt sett deles i tre: 1) Noen er pratesyke og diskusjonslystne, 2) andre er sterkt troende eller tvilende, og har et eksistensielt forhold til religiøse temaer, 3) mange er elever på jakt etter hjelp til skoleoppgaver.

Samtalene på den norske nyhetsgruppen dreide seg i desember -98 særlig om ulike syn på hvordan Bibelen kan tolkes, Jesus og Gud, kristendom og krig, homofili, reinkarnasjon, meditasjon, sex og vitenskap. Mange av deltagerne virker unge, og skriver korte, enkle innlegg, mens andre er voksne og går inn i rollen som faglige veiledere. Et typisk innlegg (som ikke fikk mange svar) er følgende melding fra «Michel Angelo» 18. desember:

Gud tar jo stadig kontakt med menneskene, av «alle» slag, hvite, svarte, gule, amerikanere, nordmenn, arabere o.s.v. Hvorfor er det bestandig etter at det har vært misjonærer der? Tør han ikke komme fram før noen misjonærer har vært der og fordrevet de andre gudene? Hvis guden er sterk, kan jo han bare dytte bort de andre selv, og så slipper snille hvite menn og kvinner å gå så langt inn i jungelen. :-) Eller tar jeg feil, har noen gang misjonærer kommet helt inn i jungelen, til en stamme som aldri har sett hvite før, men som allikevel er ferdig kristne?

Samtalen om religion på internett er en del av den samtalen som i dag føres utenfor klasserommene og kirkene (jf Tickle: *God Talk in America*, 1997). Et kjennetegn ved denne samtalen er at den føres uten innblanding av autoriteter som teologer, naturvitere og lærere. Et særpreg ved moderne religiøsitet er nettopp at den er løsrevet fra tidligere tiders religiøse institusjoner. Blant ungdom kan selvsagt samtaler om religion finne sted

i forbindelse med religionstimer og konfirmasjonsundervisning, men de føres oftere i forbindelse med kinofilmer, musikk og på fester. Dette er arenaer der ungdom selv kan styre en samtale inspirert av inntrykk fra populærkulturen.

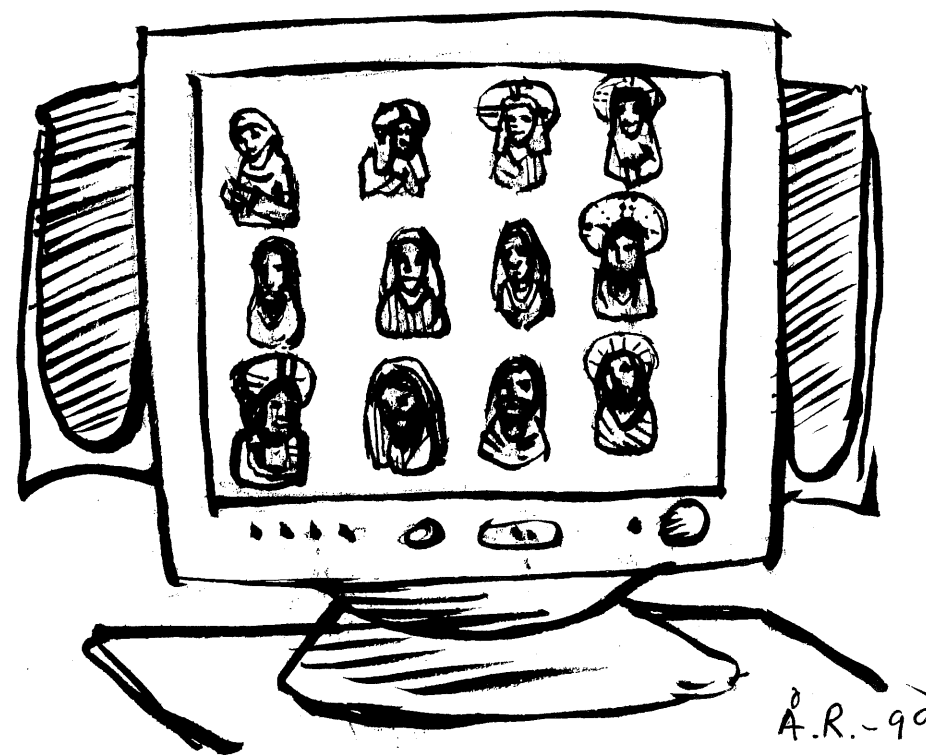
I tillegg til den norske nyhetsgruppen for religion, har også andre land lignende fora for samtaler på folkespråket. Ut over dette finner vi også en internasjonal nyhetsgruppe på adressen *alt.religion*. Denne er delt i cirka 30 undergrupper, blant annet for kristendom, islam, hekser, åsatro, eckankar og scientologi, samt *Church of the SubGenius* og andre cyberreligioner. I enkelte av disse gruppene er samtalen preget av interne koder, og det kan være vanskelig for utenforstående å bli tatt alvorlig.

II. KOMMENTARER

Senmoderne tekster i det virtuelle rom

Ethvert uttrykk som kan leses eller tolkes kan forstås som en «tekst». En *lineær tekst* må leses fra en definert begynnelse til en definert slutt dersom den skal gi mening for leseren. Tekstens forfatter har altså full kontroll over hvordan den leses. Romaner og filmer er eksempler på slike tekster. Med bilder forholder det seg derimot annerledes. De kan leses på mange måter, og kunstneren har ikke den samme kontroll over betrakteren som tilfellet er med en typisk roman. På internett møter vi tekster som absolutt ikke er lineære. Linker (pekere til andre sider) og hypertekst (flere tekstnivåer) nærmest oppfordrer nett-surferen til stadig å begynne på nye tekster, fremfor å fullføre en av gangen. Web-sidene designes derfor slik at de gir så mye informasjon som mulig uten å være lineære. Symboler (ikoner), bilder, stikkord og overskrifter antyder mer enn de forklarer, men nett-surferne lærer seg å lese dem.

I *Frem mod middelalderen* (1993) hevder Jan Lindhardt at den moderne tids skrift- eller tekstkultur nå erstattes av en senmoderne bildekultur. Han sammenligner denne bildekulturen med middelalderens bildekul-

PC MED IKONER

tur (selv om middelalderens menneske forholdt seg til de skriftlærdes autoritet – i motsetning til det senmoderne mennesket som i større grad er sin egen autoritet).

Lindhardt forsøker å vise hvordan modernitetens tid (definert med utgangspunkt i renessansen) var preget av lineære tekster. Dette var en tid for det private mennesket, for *individet*, som siden reformasjonen har kunnet lese sin bok og møte sin Gud i sitt lønnkammer. For mange er denne tiden i ferd med å ta slutt, og dagens elever ser mer på TV enn de leser bøker. Med mange kanaler får vi flere valgmuligheter, og gjennom zapping og rockvideoer formidler også TV ikke-lineære tekster. Gjennom felles opplevelser foran TV-skjermene beveger vi oss tilbake mot middelalderens bildekultur i

«det kommunale rom», selv om vi er fysisk atskilt. Det senmoderne fellesrommet er et *virtuelt rom*,² men like fullt et rom som gir mange mennesker felles opplevelser via bilder og ikke-lineære tekster.

I motsetning til TV er internett et *interaktivt* virtuelt fellesrom, noe som fører til en helt ny situasjon i det tusenvis av mennesker gjør sine hobbyer, meninger og erfaringer kjent for hele verden. På denne måten viser «det private mennesket» seg frem i et «felles rom». Siden dette rommet er virtuelt og ikke reelt, kan utstilleren på en annen måte enn før velge hvordan han vil fremstå. Besøker vi et ukjent menneske i den reelle verden, kan vi oppleve å se ting som ikke er ment for

² Fra latin: Til stede, men ikke synlig.

våre øyne, men i internettets virtuelle verden ser vi bare det den andre ønsker å vise frem. På internettets hjemmesider har verten full kontroll over hva gjesten får møte, men gjesten må selv oppsøke dem.

Roller og strategier

Når en presenterer seg selv og sine interesser på nettet, skaper en altså et bilde av seg selv. En spiller en *rolle*, og skaper på denne måten en viss distanse til det private preget. Et annet virkemiddel for å skape distanse er *ironi*. Ironien er eksklusiv fordi den utelukker mottagere som ikke har de samme verdiene eller bruker de samme kodene som ironikeren. «Generasjon X» er i dag rundt 30 år, og har i særlig grad utviklet ironien som en strategi for å overleve. I Norge kjenner vi dette fra for eksempel *Lille Lørdag*. Selvsagt er det mange i denne aldersgruppen som ikke er typiske «Generasjon X'ere», men vi møter mange av dem på internett, for eksempel i parodireligioner som *The Church of the SubGenius*.

I kjølvannet av «Generasjon X» kom «Generasjon Y: Den naive generasjonen». Enkelt sagt møter vi her unge mennesker som ikke lenger angriper eller forsvarer seg mot ideologiene, men som forsøker å leve uten ideologi. Undring, lek og åpenhet har erstattet ironikernes kritiske holdning. Den naive tilnærmingen til både moderne og tradisjonelle livssyn gjør at mange parodireligioner ikke virker ironiske, men snarere morsomme og tilsynelatende ukritiske. Med den naive rollen følger friheten fra ideologisk diskusjon, og en sjanse til å gjenopplage «de små ting». En slik rolle eller identitet er attraktiv for mange unge på 90-tallet, og den ytrer seg til dels i blant annet *The Church Of The Holy Pear*.³

Som generasjonsfenomener kan både ironi og naivitet forstås i lys av det «modernitetens sammenbrudd» som finner sted mot

årtusenskiftet. Både tradisjonelle og moderne ideologier (som kristendommen, humanismen og sosialdemokratiet) har i manges øyne spilt fallitt, men de har samtidig status som bærebjelker i samfunnet. Ungdom som vokser opp i senmoderne tid utvikler derfor stadig nye strategier, holdninger og roller som gjør det mulig å nyte livet selv om de omgis av ideologier de ikke kan tro på.

Ironi og naivitet er bare to av mange mulige strategier. En tredje strategi kan være å gå tilbake til én, enkel sannhet som utgangspunkt for alle andre sannheter. Mange forsøker å videreføre elementer fra både tradisjonelle og moderne ideologier, og vi finner dem i svært forskjellige miljøer, for eksempel *Natur og Ungdom* og *Trosbevegelsen*. Her er tilværelsen til en viss grad forstått på én formel, og en forsøker å leve *autentiske* liv i tråd med de grunnleggende prinsippene en tror på. Verken ironi eller naivitet har noen stor plass innenfor disse bevegelsene, og deres web-sider er gjerne seriøse og forkynnende.

Mediert religion

Stewart Hoover og Knut Lundby tar i *Rethinking Media, Religion, and Culture* (1997) for seg religion som mediert fenomen, det vil si religiøse budskap i massemedia. Et poeng er her hvordan religiøse tanker, forestillinger og «hellige symboler» preges av selve medieringsprosessen. Ulike medier medfører ulik forståelse og tilnærming til det religiøse: Middelalderens kirkerom forkynte på mange måter «en annen kristendom» enn modernitetens trykte bøker.

Internett er et typisk medium for vår tid, og det er uvisst i hvilken grad det vil prege opplevelsen av religion og religiøsitet i fremtiden. Kan hende blir religion ytterligere privatisert og fragmentert. Kanskje får vi nye skiller mellom de som behersker de nye mediene og de som ikke gjør det. Kanskje vil også den *reaksjonen* vi i dag opplever mot det senmoderne bli enda sterkere, i

form av en revitalisering av moderne ideologier (jamfør strengt organisert religiøsitet og fundamentalisme).

Internett i skolen?

Internett tilbyr et mangfold av ikke-lineære tekster, fragmenter, bilder, personlige møter, forkynnelse, meningsytringer, alvor, humor, ironi og rollespill. Nettet er et virtuelt rom der alle som ønsker (og har råd) kan delta, og reflekterer på mange måter den senmoderne kulturen som elevene omgis av til daglig. Det inngår også i et større nettverk av ulike medier som på godt og vondt preger de budskap det formidler.

Mange hevder at det senmoderne, fragmenterte mangfoldet skaper forvirring hos dagens unge, og at skolen bør være en «mottkultur» i forhold til dette. Andre vil hevde det motsatte: Det senmoderne samfunn er kommet for å bli, og elevene bør få trening i å beherske både tempoet og kodene. Internett er dagens største og mest uoversiktelige informasjonsbank og virtuelle kommunikasjonsrom. Det inviterer til både deltagelse og analyse, og kan nettopp derfor brukes i både religionsfaget og andre sammenhenger.

Utvalgt litteratur

- Aarseth, Espen J: *Cybertext. Perspectives on Ergodic Literature*, Johns Hopkins University Press, London 1997. Grundig bok fra en norsk forsker – om digitale tekster, PC-spill, etc.
- Brunstad, Paul Otto: *Ungdom og livstolkning*, Tapir 1998. Tar blant annet opp ungdomsreligiøsitet i forhold til populærkultur.
- Cobb, Jennifer: *Cybergrace. The Search for God in the Digital World*, Croen, New York 1998. Moderne teolog med et kreativt syn på internett.
- Coupland, Douglas: *Generasjon X*, Oktober 1994. Romanen som gjorde «Generasjon X» til et begrep.
- Gilhus, Ingvild & Mikaelsson, Lisbeth: *Kulturens refortrylling. Nyreligiøsitet i*

moderne samfunn, Universitetsforlaget 1998. Har blant annet et kapittel om religion på nettet.

- Hoover, Stewart M & Lundby, Knut (red): *Rethinking Media, Religion, and Culture*, Sage Publications, Thousand Oaks 1997. Artikler om mediert religion i vår tid – for de som vil lese mye.
- Lindhardt, Jan: *Frem mod middelalderen. TV – det levende billede i det åbne rum*, Gad, København 1993. En sammenligning mellom middelalderens og senmodernitetens bildekulturer.
- Loe, Erlend: *Naiv. Super*, Cappelen 1996. Norsk roman der hovedpersonen gjennom en krise beveger seg fra ironi (X) til naivitet (Y).
- Otnes, Hildegunn: «Norsklærerstudenter analyserer KajaniAs hjemmeside» i *Norsklæreren* nr 5, 1997. Om digitale tekster i lærerutdanningen.
- Solø, Stein: «ANiA & KajAs GULE SIDER» i *Norsklæreren* nr 5, 1997. Analyse av ungdomstekst på internett.
- Tickle, Phyllis A: *God Talk in America*, Crossroads, New York 1997. Om religiøse samtaler utenfor de religiøse og vitenskapelige institusjonene, blant annet på nettet.
- Winje, Geir: «Det religiøse mangfoldet blant unge i 90-åra» i Bugge, Thorleif & Gjems, Liv (red): *Time-out! Bilder fra nye pedagogiske landskap*, Fagbokforlaget 1998. Om en religionsundersøkelse blant ungdom på internett.
- Witoszek, Nina: *Norske naturmytologier fra Edda til økofilosofi*, Pax 1998. Om norske memmer (jamfør *Church of Virus*).

**Geir Winje, høgskolelektor,
Høgskolen i Vestfold.
E-mail: Geir.Winje@hive.no**

³ En fersk betegnelse på dagens unge nettsurfere er «Generasjon N». Se <http://www.Generasjon-N.com/>

Garbi Schmidt:

Allah på internet

Cyber-age . . . will be defined by values beyond factors of production. As the «American Dream» was the culmination of 19th century industrialization so a new «dream» must be thought. With a globally-knit village domains must be redefined. Borders are meaningless: Concepts, property, the nature of competition, the sense of community, progress and individual freedom become obsolete if we just carry them from a «defunct» industrial age thinking. . . . The time has come for a civilization's truest, highest calling of exploration of this land of knowledge (that is cyberspace)¹.

Et udtryk, som i daglig tale er blevet mere og mere udbredt er udtrykket *Cyberspace*. Vi bruger udtrykket, når vi beskriver de globalt sammenknyttede computernetværk, *Internet*, som i de seneste år er blevet alment tilgængelige og benyttede. Jeg har valgt at indlede denne artikel med det ovenforstående citat, fordi det beskriver dimensioner af internet, der går udover diskussioner om tekniske detaljer og datasprog, og sætter Internet i en historisk, social og kognitiv sammenhæng, der er religionshistorisk/sociologisk interessant. Citatet udtrykker Internet som rummende helt nye muligheder for at definere hvad menneskelige fællesskaber, og hvad menneskelig – dermed forstået social – viden består af, og hvorledes man kan komme til den. Forfatteren (som er anonym) udtrykker, at med Internets indførelse må alt fra begreber til menneskelige fællesskaber redefineres. Grænser (og her må vi nok både inkludere geografiske og kulturelle) er meningsløse. Vi befinder os nu i den globale by, i det teknologiske utopia, hvor fortidens virkelighedsopfattelse ikke længere er nødvendig

eller tilstrækkelig. Den industrielle revolution er overtaget af den informations-teknologiske.

Citatet udtrykker en begejstret holdning til Internets muligheder, men er alligevel ikke mere ekstrem, end at et faktisk studie af Nettet genspejler dele af de forhold, som forfatteren påpeger. Særligt bemærkelsesværdig er beskrivelsen af Internet som fællesskab(er) – eller bedre – *forestillede fællesskaber* (imagined communities). Den amerikanske sociolog Benedict Anderson introducerede i begyndelsen af 80'erne dette begreb i en generalistisk beskrivelse af post-reformatorisk nationalisme.² Et nationalistisk fællesskab kan ifølge Anderson beskrives som *imagined* når «the members . . . will never know their fellow members, or even hear them, yet in the image of each lives the image of their communion» og som *community*, da det er et udtryk for «a deep, horizontal comradeship.» Jeg mener, at man kan også kan analysere brugen af Internet ud fra denne model, og dermed forstå grupperinger på Nettet som *imagined communities*, idet også de rummer forestillingen om forbundethed og fællesskab med mennesker, som man aldrig ser eller hører. Samtidig finder jeg det interessant, at Anderson understreger det nationalistiske fællesskabs opståen som delvist afhængig af udviklingen og ikke mindst billiggørelsen af trykkekunsten; en teknologi som Internet kan ses som en videreudvikling af. Internet er udtryk for en *globalisering*: en definering og aktualisering af menneskelig interaktion der ligger ud over nuværende kulturelle, etniske og lingvistiske grupperinger, og som dermed reflektivt redefinerer disse. Det er bl.a. dette forhold, som det indledende citat gør opmærksom på,

og som jeg anser for et anvendeligt perspektiv på forståelsen af internet.

Det er i forståelsen af Internet som en ramme for *imagined communities*, at begrebet religion kommer til at udspille sin rolle. Internettet giver ikke blot mulighed for at udsende et bestemt budskab hurtigt og billigt: det gør det også muligt for de troende at kommunikere indbyrdes; at skabe et netværk, som bryder tidligere geografiske rammer. På Internet kan man annoncere møder og konferencer, og man kan argumentere for og diskutere religiøs dogmatik, ideologi, og korrekt levevis, samt viderebringe religiøst betingede holdninger til og tolkninger af, politiske begivenheder og sociale forhold. Brugen af Nettet kan være en måde at praktisere sin religion på, som det kan ses igennem benyttede termer som *cyberkristen* eller *cybermuslim*.

I det følgende vil jeg tage udgangspunkt i én religions (islams) benyttelse af Internet. Jeg vil gøre dette ved at fremstille og analysere dele af et muslimsk WWW(*World Wide Web*)-dokument, nemlig den *homepage* som er fremstillet af MSA (Muslim Student Association) ved State University of New York, Buffalo, USA (herefter kaldet MSA/Bufalo).³ I min fremstilling vil jeg søge analysere denne *homepage* som budbringer af et religiøst budskab og en religiøs tradition, og tolke den ud fra såvel dets sociale kontekst (Islam som minoritetsreligion i USA), som ud fra et (eventuelt) udtryk for mission (*da'wa*).

Allah på nettet

At Internet har fået betydning for de amerikanske muslimer, understreges af følgende email fra Faraz Fareed Rabbani til distributionslisten Muslim Student Association List (MSA-L):

One frontier that can serve to link up the Ummah is cyberspace, or the internet. We may ask ourselves if cyberspace is the means by which we can revitalize the Islamic way of life. I firmly believe

that the internet can be used to organize a society based on Qur'anic principles This is a prime way to reach out to our brothers and sisters and galvanize us into an active citizenship in the Ummah, thus strengthening us individually and collectively as well as preserving our Islamic heritage and ideals.⁴

Ifølge citatet rummer Internet muligheden for udleve den ideelle livsform for den troende muslim; muligheden for en aktiv eksistens i *al-Umma*, i fællesskabet af de til Allah hengivne. Citatets ordlyd genspejler på mange måder den holdning til Internet, som jeg indledte denne artikel med: At Internets grænseløse distribution af information kan føre folk sammen i et fællesskab uden at de kender hinandens ansigter, fortid, fremtid, sociale status eller sprog. Begge beskrivelser fremhæver, at Internet rummer en utopisk mulighed for menneskelig fremskridt. Dog fremstilles Internets «Sitz im Leben» i det sidste citat ikke ud fra en generel forestilling om, hvorledes Nettet kan gavne menneskeheden som sådan, men derimod ud fra dets mulige betydning for den specifikke gruppe af brugere, som tilkender sig islam. Netop den menneskelige dimension i brugen af Internet, og Internets betydning for menneskers «virkelige liv» (og her inkluderes der en vekselvirkning mellem muslimske og ikke-muslimske brugere) gør Hanif Khalak, som er en af hovedmændene bag MSA/Bufalo's *homepage* opmærksom på:

The Net community represents a fraction of the human condition, and as such, should be contextualized as such . . . people are real beings, and Islam as a faith and cultural «weltanschauung» exists in real lives In other words, cyberspace can empower real representatives of Muslim and other communities to communicate in profound ways, share information and other resources, and unentrench parochial and hegemonic education and knowledge paradigms.⁵

På trods af disse høje forventninger må det

ikke glemmes, at Nettet stadigvæk har sine begrænsninger. For det første er der endnu geografiske begrænsninger for, hvor Nettet bruges. For det andet foregår det meste af kommunikationen på engelsk. Slutteligt ligger der en begrænsning i, at man skal have adgang til og kunne benytte en computer og et netværk for at komme på det globale Internet. Og det er der stadigvæk en overvejende majoritet af verdens muslimer, der ikke har.

MSA SUNY/Buffalo's homepage

Men for de muslimer, der har adgang til både computer og modem har Nettet fået sin betydning. Udvalget af internetkilder relateret til Islam dækker et stadigt voksende antal postlister, nyhedsgrupper (USENET) og WWW-dokumenter Et af disse dokumenter er, som sagt, produceret af MSA/Buffalo.

MSA har ifølge Hanif Khalak eksisteret på SUNY, Buffalo, i staten New York i 10 år. Medlemmerne har vidt forskellig etnisk baggrund; hvad de har tilfælles er deres religiøse tilhørsforhold og deres status som studerende. At der er tale om en yderst aktiv organisation understreges af, at MSA blev valgt til den mest aktive og service-mindede organisation på campus i 1993-94. Lokalafdelingen er endvidere registreret «Special Interest Member» af den nationale MSA.

Ideen til homepagen voksede frem da dens skabere og ansvarlige, Hanif Khalak og Khalid Maklai «surfede» rundt på Nettet. Ved at udforme deres egen homepage håbede de på at samle trådene til al den Internetinformation, der findes om islam på ét dokument, og gøre det tilgængeligt for både muslimer og ikkemuslimer.

Indledning til en muslimsk homepage

Det første man ser, når man slår op på MSA Suny/Buffalo er sætningen; «I Allahs, den Barmhjertige, den Forbarmendes navn,» skrevet på arabisk (*bismi illahi ar-Rahmani ar-Rahim*). Sætningen er ikke tilfældigt udvalgt; alle sura'er i Koranen med undta-

gelse af sura 9 begynder med disse ord. Ej heller er det tilfældigt, at sætningen er skrevet på arabisk (omend den er oversat til engelsk i linien under): Koranen er Allahs budskab til mennesket; som Allah er perfekt er Koranen perfekt; den skal og kan ikke ændres sproglig, men er og forbliver «den arabiske Koran.»⁶ Sætningens placering i indledningen markerer, at vi har at gøre med et bestemt religiøst budskab, og at dette budskab er det altoverskyggende og egentlige emne, som denne homepage søger at indramme og videregive. På venstre side af denne sætning finder vi SUNYs segl – og til højre for sætningen finder vi en kalligrafisk gengivelse af den arabiske term for gud; *Allah*. Herunder følger endnu en sætning på arabisk; den religiøse hilsen; «guds fred, barmhjertighed og nåde være med dig» (*as-Salaam alaikum wa rahmatu Illahi wa barakatuhu*). Dokumentet gør derpå opmærksom på afsenderen af hilsnen: *Peace and Greetings from MSA@ University of Buffalo on Wings*. Selve sammensætningen af henholdsvis arabisk og engelsk er interessant: De arabiske termer er alle symbiotisk inkluderet i/inkluderende et bestemt religiøst univers; de er udtryk for et specifikt religiøst sprog. Den måde hvorpå det engelske sprog udnyttes er derimod ganske anderledes. Her er der tale om et *kommunikations-sprog*; et middel til at videregive information om – i dette tilfælde – religiøse ideer. Brugen af engelsk udtrykker et bestemt social, historisk og geografisk univers: Det er USAs hovedsprog, og derudover er det i verden af i dag (inklusive Internet) i stor udstrækning det sprog der benyttes, når folk af forskellige nationaliteter og etniciteter ønsker at kommunikere. Også når det gælder intern muslimsk kommunikation.

Midt på dokumentet, under den korte introduktion og hilsen, er der placeret en fremhævet ramme, hvori ordene; *Quran*, og *Hadith* står på hver sin side af et fotografi af Kaba'en. Opsætningen fremhæver, at disse tre elementer i islams kognitive univers er

ganske uadskillige: Akkurat som Koranen spiller en normativ rolle i, hvordan den troende muslim skal leve sit liv, gør Hadith (plural *Ahadith*); traditionen om Muhammeds efterlignelige levned (*Sunna*) det også. Og akkurat som både Koranen og traditionen peger mod en hævdet guddommelig inspiration og manifestation i menneskets historie, således kan Kaba'en også ses som et arkitektonisk udtryk for denne. Islam fremstilles således en helhed i sprog/skrift, levned og helligdom; i bogstav, liv og sten. Ordene *Quran* og *Hadith* er skrevet med blå. I HTML-sprog indicerer farven blå, at der er tale om et *link* (også kaldet *hyperlink*); en overgang til et andet net-dokument. Vi vil nu tage et kort kig på, hvad man kan finde på de sider, der ligger bag nogle af disse links:

Trykker man på ordet *Quran* kommer man til et dokument, der er delt i to hovedafsnit. Det indeholder særligt links til flere koranoversættelser, både på engelsk, tyrkisk, og indonesisk, til Koranen på arabisk, og vejledning i brug af dette religiøse skrift. Går vi længere ned på samme side finder vi bøger som Bibelen, Dødehavssullerne, Toraen, Mormons Bog og Bhagavad Gita. Dokumentet gør således en stor del af den normative religiøse litteratur, som man kan finde på Internet, tilgængeligt for sin læser.

Længst nede finder vi, hvad netdokumentet benævner *Comparative Scripture*. Der er her tale om hovedsageligt muslimske forfatters tolkning og kritik af Bibelens skrifter. Det komparative element ligger i, at disse skrifter sammenlignes med og tolkes ud fra Koranen, som de ifølge Islam først og fremmest er forløbere til. Jeg tror, at det er hér, man finder nøglen til tolkningen af dokumentet i sin helhed: Man har valgt at bringe alle disse religiøse tekster – særligt Bibelen, der har spiller en normativ rolle for de fleste amerikanere – *ikke* som udtryk for religiøs tolerance, men fordi disse skrifter skal fungerer som historisk belæg for, hvad forfatterne anser for det egentlige og afsluttende hellige skrift i menneskehedens historie; Koranen.

Under linket *Hadith* finder man fire afsnit: 1) *Background*, 2) *Hadith Collections*, 3) *Forty Hadith Qudsi*, 4) *The Last Sermon of the Prophet*. Alle tekster er oversat til engelsk, og nogle af linkene giver mulighed for at søge efter bestemte *Ahadith* på baggrund af et enkelt ord eller en sætning. Siden kan som helhed ses som et forsøg på almen opdragelse, nok her særligt at muslimer. Den muliggør (akkurat som linket til Koranen) at læseren kan sætte sig ind i specifikke og ikke mindst detaljerede elementer af hans eller

Å.R.-99

hendes tro, og giver let adgang (ikke mindst igennem søgefunktionen og oversættelsen til engelsk) til en normativ skrift og dermed en religiøs argumentation, som tidligere i høj grad var forbeholdt teologer. For det andet holdes denne argumentation fast på et bestemt grundlag; på det profetiske eksempel. Størstedelen af afsnittet *Background* indeholder tekster om Profeten Muhammad og begrebet profetskab som helhed, og dokumentet slutes af med Profetens sidste tale til sin *Umma*. Traditionen og Muhammad er knyttet ubrydeligt sammen, ikke blot fordi Profeten var dén, der overgav traditionen ved sit eksempel, men også fordi han – ideelt – er forbilledet for fortolkningen deraf. Ikke mindst i en tid, hvor et medie som Internet gør det muligt for alle at tolke.

Afsnittet *Islam and Muslims*

Næste afsnit på hoveddokumentet bærer overskriften *Islam and Muslims*. Som en helhed kan dokumentet siges at videregive information om islam som trosretning, samt de mennesker, der bekender sig til denne religion. Første link er *On Islam and Being a Muslim*, og videregiver i første omgang en oversigt over islams grundstene (troen på en Gud; Profetens rolle; Koranen, Sunnaen (traditionen); og de fem søjler). Yderligere indeholder det links til tekster skrevet om og af personer, der har konverteret til Islam, inklusive Malcolm X (Malcolm Little). Siden kan som helhed, med dens fokus på basal viden om islam som trossystem og konvertering, ses som et klart eksempel på *da'wa* (mission).

Muslims – Culture, News, and Issue Forums

Tilbage på hoveddokumentet finder vi linket *Muslims – Culture, News, and Issue Forums*. Introduktionen til dokumentet gør opmærksom på følgende;

Though it is not necessary to maintain, Islamically speaking, geopolitical boundaries and state

structures, per se, de facto national entities and political boundaries exist. Material presented here is done so keeping this reality in mind, not necessarily as an ideal model.

Ideelt set (*Islamically speaking*) er den muslimske verden en helhed. Ideelt set er samfundet af de troende, *al-Umma*, ubrydelig. Men verden af i dag er nu engang ikke stykket sammen på den måde. Det nævnte citat gengiver både realiteten og idealet, og præsenterer indholdet af det dokument, som det er indledning til, som være i overensstemmelse med sociale og historiske fakta. Ser vi på selve dokumentet, er første del bygget op i afsnit, der hver især repræsenterer sit kontinent. Islam fremstilles derved som en verdensreligion. De fleste links i disse afsnit repræsenterer nyhedsgrupper, altså USENET forums, hvor den enkelte bruger kan orientere sig og deltage i diskussionen om emner, der er relaterede til den pågældende nyhedsgruppe. Der diskuteres emner relateret til Tyrkiet i *soc.culture.turkish*, emner relateret til Afghanistan i *soc.culture.afghanistan*, og emner relateret til Nordafrika i *soc.culture.maghreb*. Det fremstillede dokument er der ikke mulighed for at deltage aktivt i debatten (for at gøre det må man tilmelde sig den pågældende gruppe), men man kan orientere sig om deres indhold. Nyhedsgrupperne som helhed siges at give et billede af, hvordan deres brugere forholder sig til og formulerer bestemte emners indhold. Man kan derfor ikke tage dem som værende repræsentative for en almen holdning til et bestemt emne. Det er, som tidligere bemærket, kun dem med adgang til modem og computer, der kan, og aktivt ønsker, at være med.

Under afsnittet *The Americas* er der ikke placeret nyhedsgrupper, da der ikke – endnu – findes nyhedsgrupper, der geografisk begrænser sit virke alene til amerikansk islam. I stedet for har MSA/Buffalo placeret et link til en fremstilling af SUNY/Buffalo-kurset *Islam in America*, et link til *Biblio-*

graphy of works on Muslims in America, og et til et statistisk overblik over USAs religiøse grupper. Samtlige links præsenterer islam og muslimer som en del af det amerikanske samfund, af amerikansk historie. Der både er amerikanske muslimer, der har skrevet bøger, og at der undervises i islams rolle i USA ved et statsejet amerikansk universitet. Islam betones som et amerikansk fænomen, både qua ideologi og befolkning.

Dokumentet indeholder yderligere links til nyheder og anden information, ikke mindst de newsgroups, som beskæftiger sig med islam. Af større interesse er dog det følgende afsnit: *Issues concerning Muslims*. Afsnittet er delt op i 5 dele; 1) *Education*, 2) *Society*, 3) *Economics*, 4) *Politics*, 5) *Philosophy*. Islam præsenteres altså indenfor en nutidig social diskurs. Overskrifterne sætter den islamiske tro i en nutidig kontekst. De links, der bliver bragt indeholder hovedsageligt adgang til dokumenter, der er produceret af muslimske organisationer. Under «Education» finder vi således links til International Islamic University (IIU), Malaysia, og ikke mindst til The International Institute for Islamic Thought and Civilization (IIIT), Pennsylvania, Under overskriften *Society* finder vi links til *Muslim Sisters Page* og pamfletten *Gender Equity in Islam*, der er skrevet af en af USAs førende muslimske intellektuelle; Jamal Badawi. Der lægges gennem linkenes indhold vægt på at fremstille udvalgte sociale og politiske fænomener, således som muslimske autoriteter fortolker og som muslimer lægfolk forventes at udleve dem. Overskrifterne, såsom linket *Gender Equity* forholder sig i øvrigt stærkt til emner, som islam ofte bliver kritiseret for i vestlig opinion. At bringe artikler, hvori mand og kvinde – som det fremgår af linkets titel – beskrives som ligeværdige i islam, kan kontrasterer sådanne forestillinger. Islam fremstilles gennem linkenes indhold som en aktuel, «moderne» religion, der følger og opfylder de idealer, som dét vestlige sam-

fund, som siden er skevet skabt i, sætter for det menneskelige liv.

Islam – texts and resources MetaPage

Tilbage på hoveddokumentet finder vi linket *Islam – texts and resources MetaPage*. Selve titlen indeholder er ordspil, der understreger, at dette dokumentet behandler religion; i stedet for at kalde den *MegaPage* har man kaldt den for *MetaPage* – hvilket leder tankerne hen på det metafysiske. *Metapagen* gør indledningsvis opmærksom på, at dokumentets funktion er:

... an attempt to provide a «springboard» for exploring texts and resources on Islam and Islamic thought, ideas, and related issues. Although there is a fine line between the histories of Islamic thought and Muslim civilization, it is useful to treat the study of Islam, the faith, somewhat differently than the culture, politics and realities of Muslim peoples.

Dokumentet skelner i sin opstilling imellem den måde, hvorpå man kan beskæftige sig med islam som tro, som religion, og den måde, hvorpå man kan beskæftige sig med denne religions historie som ideologi for en menneskelig civilisation og historie. Som ideologi præsenteres islam som noget ahistorisk; som noget udenfor tid, sted og rum, mens dens tilhængere er mærket af historie og forandring. Islam som produkt af en guddommelig åbenbaring kan altså – hvis man følger de her præsenterede forskrifter – ikke behandles *historisk* kildekritisk. Den evige og uforanderlige sandhed kan ideelt set ikke diskuteres (skønt den på alle måder bliver det både på som i verden udenfor Internet).

Afsnittet *Introductory Texts* på *Metapagen* indeholder digitale udgaver af række *da'wa* pamfletter. Under disse links findes der links til Koran og Hadith og derpå et afsnit under overskriften; *Islamic Thought*. Afsnittet indeholder en liste over hvad der fremstilles som «islamiske videnskaber»; 1) *Fiqh* (retsvidenskab), 2) *Kalaam* (teologi),

3) *Tasawwuf* (sufisme)⁷, 4) *Philosophy* (filosofi), 5) *Science* (videnskab), og 6) *History* (historie). Umiddelbart bemærkelsesværdigt er det, at oversigten over islamiske videnskaber bringes på et dokument, der i sin indledning slår fast, at det beskæftiger sig med islam som tro, og at denne fremstilling vil blive holdt adskilt fra præsentationen af muslimsk kultur, politik, samfundsforhold og profanhistorie. Svaret må kunne findes i følgende: For det første, skelnes der i islam ikke mellem tro og rationalitet på den måde, som man har gjort det i vesten de seneste 200 år. Begge dele er underlagt og afledt fra den samme kilde; skaberen af mennesket; Allah. Og sluttelig kan man finde en begrundelse for dokumentets opsætning i den tendens, der her været stærkt fremherskende i amerikansk islam i de sidste 20 år; videnskabens islamisering (*the Islamization of Science*⁸). Videnskaben er et redskab hvormed den troende menneskes kan tjene sin gud, igennem en dybere forståelse af hans skaberværk. Et middel til bedre kendskab om, hvad denne tjeneste består i.

Islamic Language and Art Resources

Meta-pagens bringer også et afsnit om *Islamic Language and Art Resources*. Afsnittet præsenteres som «information about the various languages in which Islamic scholarship and Muslim expression can be found, and related resources, as well as interpretations and works of Islamic art, architecture, and aesthetic culture.» Kodeordene er atter videnskab og civilisation. At der gøres så meget for at præsentere Islam som «civilisation,» kan ses som en reaktion på orientaliserede forestillinger om muslimsk kulturarv som værende primitiv og aggressiv.⁹ Man prøver at videregive et andet billede af sig selv, end det, der ofte præsenteres i f.eks. amerikanske medier, og man gør det ved at markere ens kulturelle og religiøse baggrund som er i takt med en nutidig diskurs, hvori fokus på elementer som videnskab og rationalitet er lig med ret til krav på sandhed og

magt. Men ikke nok med, at man kan se denne tendens som et middel til at imødegå omverdenens forestillinger om islam og muslimer som uvidende og tilbagestående; det er også et middel til at imødegå minoritetens evige dilemma: skal vi fortsætte med at tro på det, som vi bragte med os, eller skal vi give efter for majoritetens pres? Midlet til fornyet selvsikkerhed og stolthed går, som oftest, igennem en reformulering af det religiøse budskab så det ikke blot «passer» til den aktuelle situation og det samfund, men også hævder at bibringe med en fuldbyrdelse af de idealer, som gælder i dette samfund: det være sig i forhold til videnskab, menneskerettigheder, og kvindespørgsmål.¹⁰

Slutteligt findes der links til en lang række andre muslimske homepages på Internet, bøger og video og computer software. Antallet er sider er stort og bevidner Internettets konstante ekspansion. Yderligere kan man tage det som udtryk for, hvordan et forestillet fællesskab skabes på Nettet: Links til andre sider og interessegrupper understreger en accept af deres budskab; antallet af links understreger det pågældende «samfunds» udbredelse, eller i det mindste krav derpå.

Konklusion

Indledningsmæssigt slog jeg fast, at jeg ønskede at analysere MSA/Buffalo's homepage ud fra et perspektiv på denne som 1: budbringer af et religiøst budskab og en religiøs tradition 2: udtryk for en specifik sociale kontekst 3: ud fra et (evt.) udtryk for *da'wa*. Hvad angår Islams budskab og tradition har jeg anskueliggjort, at disse elementer er markant repræsenteret og fortolket via homepagen, både via tekster, og via ikonografi. At der tages hensyn til Islams stilling som minoritetsreligion i USA var udtalt i sidens forsøg på at beskrive islam som letfattelig, og ikke mindst som et troværdigt ideologisk alternativ, der var grundfæstet i videnskab og rationalitet. Hvad angår *da'wa* er denne dimension af homepagen ikke pro-

klameret direkte, men ligge implicit gemt i de udvalgte links præsentation af islam (såsom konvertit-historier og/eller beskrivelser af islam som et værdigt alternativ til vest-verdens forståelse af begreber som civilisation, videnskab og ligestiling). Jeg tror på, at *da'wa* elementer i homepagen er rettet indadtil som den er rettet udadtil; at indsatsen både satser på information og positiv påvirkning af muslimer som af ikke-muslimer. Homepagens indhold perspektiver af de geografiske og sociale omstændigheder, som hersker i den verden, der ligger udenfor Cyberspace. Af islam som amerikansk minoritetsreligion.

Meget få medier kan sprede så store mængder information på så kort tid, over så store afstande og så billigt, som Internet kan gøre det. Dette forhold giver mulighed for at påvirke de på nettet tilkoblede brugeres forståelse, tilgang og bekendelse til et udvalgt emne. Internet giver derfor muslimer i USA mulighed for at påvirke den almene amerikanske opinions forståelse af islam. Det giver mulighed for at ændre muslimers forståelse af sig selv; hvad deres religion rummer, og hvorledes de aktualiserer dets budskab. Hvad rammerne for hvad deres religiøse fællesskab er. Spørgsmålet er dog, hvor mange, der vil logge ind på disse sider, og hvor mange, der vil blive påvirket af det, der skrives? Som skrevet ovenfor er brugen af Internet stadigvæk for dem, der har muligheden for, og tillige en viden om, hvordan man anvender det. Det er dem, der formulerer og præsenterer Cyberspaces religionsbegreber. Og det er i det forhold, at selv «the Land of Knowledge» har sin begrænsning.

ORDFORKLARING

Cyberspace: Et ord opfundet af science-fiction forfatteren William Gibson, til at beskrive et altomfattende computernetværk i fremtiden. Begrebets betydning er dog temmeligt diffust, og udover at karakterisere Internet, bruges det også i forbindelse med Virtual Reality teknikken.

Distributions-liste: Også kaldet en «list-serv.» Listserv'en er et program, der sørger for, at tilmeldte brugere får al den post, der sendes til, eller udgår fra listen.

E-mail: Elektronisk post.

FTP: (*File Transfer Protocol*) er en af de grundlæggende Internet datatjenester. Den bruges, når man vil udveksle filer mellem to computere. For at bruge FTP skal man normalt være bruger af den maskine, som man vil hente filer fra. Der er dog visse computere, som har offentlig adgang til at hente og kpiere filer. Dette kaldes anonym ftp.

Gopher: Internet-søgeværktøj. Gopher er opbygget som et menu-system, hvorigennem man kan vælge sig frem til den datatjeneste, eller information, som man har brug for.

HTML: Hyper Text Markup Language. Det computersprog, som man skriver WWW-dokumenter med. Der er tale om tekstfiler med koder, der fortæller hvordan teksten skal se ud, hvilke ord der er «links,» og endvidere gør det muligt at indsætte grafik.

Internet: Internet er en en internt forbundet række af computernetværk, hvorigennem tilkoblede brugere kan udveksle og indhente informationer. En del af kommunikationen foregår direkte fra bruger til bruger (evt. brugere) igennem brevudveksling (email) eller samtale (talk). Udvekslingen af information kan også foregå mere «upersonligt.» Idet man som bruger kan hente information gennem directories, som andre brugere har gjort offentlige tilgængelige. Denne form for kommunikation foregår enten igennem FTP (*File Transfer Protocol*), WWW (*World Wide Web*) eller gopher. Denne artikel vil i øvrigt afsluttes med en ordforklaring over alle i teksten benyttede net-begreber.

Link: Overgang fra et HTML-dokument til et andet.

USENET/News-group: Et enormt forum for diskussioner på internet. Dette forum kaldes også for USENET. Antallet af grupper er stadigt voksende, men ligger for øjeblikket på omkring 70.000.

WWW: Forkortelse for *World Wide Web*. WWW er et Internet-søgeværktøj, der er opbygget som hyperdokument. Man kan på WWW søge information ved at vælge (klikke med musen) på et enkelt link eller billeder på dokumentet, hvorpå man føres over til et andet dokument, eller til en forstørrelse af billedet.

NOTER

- ¹ Se Internet: A Guide For proper Use and Cruise. The Power of Open Sources. Fin-des på;
<http://msanews.mynet.net/booklet.html>
- ² Se Benedict Anderson: *Imagined Communities: Reflections on the Orgins and Spread of nationalism*. Verso, New York 1991.
- ³ Denne home-page findes på
<http://wings.buffalo.edu/sa/muslim>. Denne artikel er en opdateret udgave af samme, der oprindeligt behandlede MSA SUNY/Buffalo's homepagen slik den så ut i perioden 20-31 august 1996. Opdateringen fant sted i februar 1999. Da det er en almindelig foreteelse, at ejere af home-pages ofte ændre på deres udformning, kan jeg ikke garantere for, hvorledes denne home-page kommer til at se ud i fremtiden, herunder inkluderende både indholdsmæssig og grafisk udformning, såvel som adressen på de enkelte net-dokumenter.
- ⁴ Brev, dateret 20. februar 1995 fra Faraz Fareed Rabbani til Muslim Student Association List (MSA-L), under overskriften; «Do you feel trapped here?»
- ⁵ Citatet stammer fra email-brev sendt af Hanif Khalak til artikelens forfatter, afsendt og modtaget 16. marts 1995.
- ⁶ Se eksempelvis Sura 12:2 eller Sura 46:12.

- ⁷ *Tasawwuf* stilling som islamisk viden-skab aksepteres af velkendte islamiske forfattere i både fortid og nutid (se f.eks. Seyyed Hossein Nasr; *Islamic Science: An Illustrated Study*. World of Islam Festival Publishing, London 1976), omend det er langt fra er hos alle. Spørgsmålet om den sufistiske tradition som en del af islam er i øvrigt meget omdiskuteret i USA, og den angribes ofte for at være irrationel/ emotionel. Det er derfor inter-essant at MSA/Buffalo har bragt sufisme i listen af «videnskaber». Tiltaget må kunne ses på som en reaktion på en aktuel historisk situation, i lige så høj grad som det er en presentasjon/understrekning af tendenser indenfor amerikansk islam.
- ⁸ Se f.eks. Leif Stenberg; *The Islamization of Science. Four Muslim Positions Deve-veloping an Islamic Modernity*. Lund Studies in History of Religions, Vol. 6. Almqvist & Wiksell International, Stock-holm 1996.
- ⁹ Edward Said: *Orientalism*. Pantheon Books, New York 1978.
- ¹⁰ Se Garbi Schmidt: *American Medina: A Study of the Sunny Muslim Immigrant Communities in Chicago*. Lund Studies in History of Religions, Vol. 8. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1998.

Artikkelen er en opdateret og forkortet ver-sjon av Chaos, nr. , 199

**Garbi Schmidt, ekstern lektor,
Institut for Religionshistorie,
Københavns Universitet.
E-mail: garbi@coco.ih.ku.dk**

Arne H. Fjeldstad:

Kristne kirker på nett

Hver dag lytter mange tusen mennesker i Norge på radioandakten. Mange av dem er sjelden eller aldri å se på søndagens gudstje-neste i den lokale kirke, men de er trofaste lyttere til et gudsord på morgenkvisten. Radioandakten er en del av deres morgenri-tuale som gir innhold til en religiøs dimen-sjon i livet.

Hver dag surfer mange mennesker innom en kristen kirke eller organisasjon på nettet. Noen leser et bibelvers eller flere, andre tit-ter på bilder, lytter til musikk, eller finner informasjon de er på jakt etter. Noen skriver e-post til nettkirken med spørsmål om den kristne tro, informasjon eller ønske om for-bønn. En god del av dem som surfer innom en nettkirke er ikke trofaste benkeslitere i kirken, men snarere nysjerrige besøkende som benytter anledningen til å stille spørs-mål.

Spørsmålet er om dagens nettkirker er til-passet «moderne» menneskers ønske og behov for en dose «religiøsitet» og spiritua-litet på deres egne premisser? Vil nettkir-kene dra mennesker inn i kristne menigheter og fellesskap, eller vil de øke graden av pri-vatisert religionsutfoldelse? Og hva slags rolle kan egentlig en nettkirke spille i det virkelige liv?

Først noen ord om Internett, eller «Ver-densveven» som Norsk Språkråd har døpt det her til lands. Stadig flere mennesker i alle aldre surfer på Verdensveven. Totalt anslår forskere i NUA (<http://www.nua.ie>) at det er 151 millioner mennesker «online» i desem-ber 98. Størstedelen er bosatt i Canada og USA (87 millioner), Europa (32 mill.) og Asia (25 mill.) Andre analytikere spår at det ved utgangen av år 2000 vil være ca. 200 millioner mennesker med tilgang til Inter-nett. Også i Norge har det nærmest skjedd en

eksplosjon i bruken av nettet. Norsk Gallup (<http://www.gallup.no>) måler jevnlig nord-menns nettbruk. Ved utgangen av 1998 har nesten halvparten av alle nordmenn tilgang til Internett (46 prosent) og hver tredje (33 prosent) er regelmessig bruker av nettet. Hver eneste dag er en av ti innom Verdens-veven, og i aldersgruppen 13 – 19 år er 64 prosent brukere av nettet. I 1999 tror Norsk Gallup at vi i Norge kommer opp i 1,4 milli-oner nettbrukere, og innen desember år 2001 to millioner. Internett vil forbli en viktig del av vår hverdag og virkelighet, alt avhengig av de grenser man selv setter for tidsforbruk og engasjement.

12 – 15.000 kirker på Internett

Internett er vanskelig målbar, og alle tall blir derfor «kvalifisert synsing». Basert på et par års forskning er mitt eget relativt forsiktige anslag at det finnes 12.000 – 15.000 kristne kirker på Internett ved inngangen til 1999. Dette omfatter alt fra lokale menigheter med en liten plakat-aktig informasjon om tid og sted for gudstjenester, møter og andre aktivi-teter, til teknisk avanserte nettkirker med flust av lyd- og bildepresentasjoner, bønne- og diskusjonsgrupper, og mye mer. Det dominerende språket er engelsk, som ellers på Internett, men det finnes også kirkesider på en rekke forskjellige språk. Norsk kirke-liv er nærmest å regne som et utviklingsland på nettet med bare ca. 50 kirker og menighe-ter registrert i Kvasir i januar 1999. Til sam-menlikning er det over 250 menigheter med egne nettsider bare i Svenska Kyrkan (og dertil mange svenske frikirker på nett) mens Den danske folkekirken har ca. 400 menig-heter på Verdensveven.

Internett er blitt en stadig viktigere del av livet for mange mennesker. 77 prosent av de

spurte i en amerikansk undersøkelse høsten 1998 hevdet at det har forbedret deres livskvalitet, og over halvparten mente netter var blitt en nødvendighet i livet deres. Internett er en «jungel» av informasjon, med seriøs forskning og oppfinnsomme påfunn side om side. Nettet er i sin egenart pluralistisk og anarkistisk. Her er ingen redaktør eller skolemester som setter grenser for rett eller galt, sannhet eller løgn. Enhver er sin egen redaktør og må velge hva man vil tro på og feste lit til. Samtidig er nettet et moderne stammesamfunn. Nettbrukerne velger selv hvilke grupper man vil knytte seg til via e-post eller «chatte» med. Uavhengig av tid og sted er det alltid noen som stiller opp for en liten prat, svarer på e-post, er klar for en liten flørt i et virtuelt «rom» eller kan ta imot et ønske om forbønn.

Internett forsterker også følelser og engasjement; det begynner å bli mange romantiske beretninger om unge mennesker som har funnet hverandre på nett. Man kan også påvirkes av livet i sin(e) stammer, slik Howard Rheingold sier det: «Ikke bare er jeg en del av mine virtuelle fellesskap i den grad at jeg bærer med meg deres samtaler i hodet mitt og begynner å forveksle dem med andre samtaler i det virkelige liv, mine virtuelle fellesskap er blitt en del av livet mitt. Jeg er blitt kolonisert, og min oppfatning av familie på det mest fundamentale plan er blitt virtualisert.» (Rheingold 1994:10)

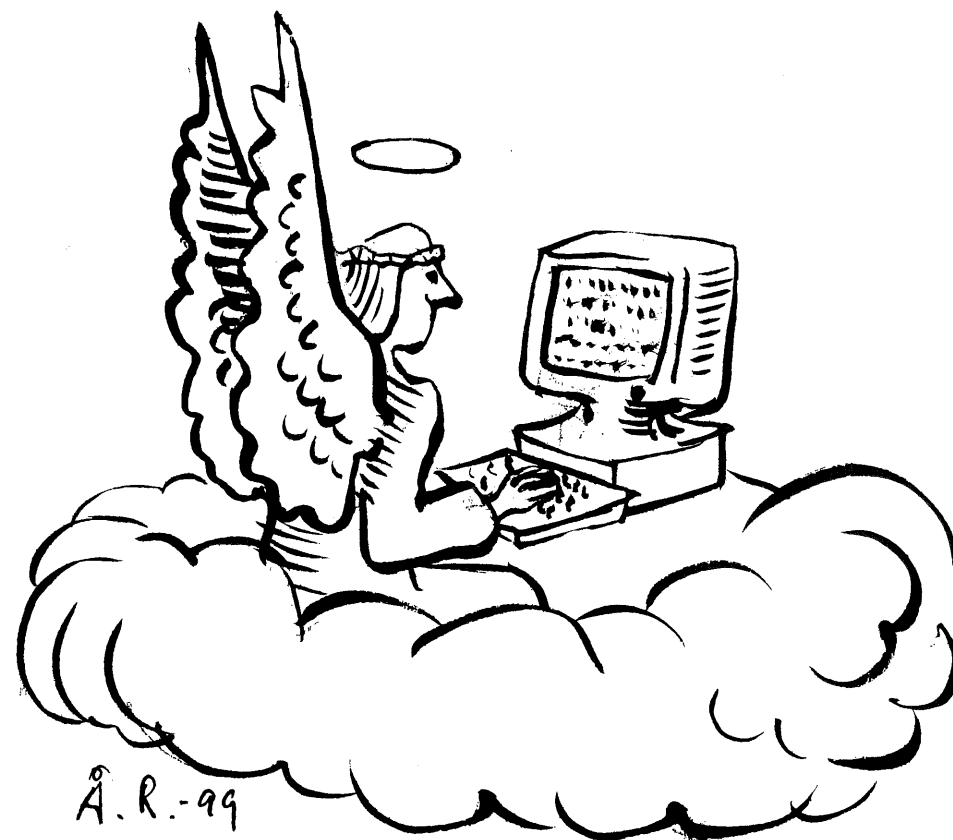
Når man innser at Verdensveven virkelig kan veve tette, nære, følelsesmessige bånd mellom mennesker som aldri noensinne har sett hverandre ansikt til ansikt, langt mindre hørt stemmen eller fått et kjærtegn av personen i den andre enden, kommer naturlig en ny forståelse av at religiøse spørsmål blir direkte og personlige på en annen måte enn før for mange mennesker. Noen nettkirker har også innsett dette, og ønsker bevisst å bruke Verdensveven til å formidle evangeliet om Jesus til nye grupper. Noen bruker tv-mediets triumferende språk og proklamerer Kristi herredømme på Verdensveven,

mens andre inviterer til personlig dialog og tillitsfull samtale der det er lov å stille spørsmål og være uenig. Internett er på samme tid et «upersonlig massemedium» for den som bare surfer forbi, og samtidig et nært, personlig medium – om man tar seg litt tid og innleder kontakt.

Lokale og globale nettkirker

Men hva er egentlig en nettkirke? Spørsmålet er vanskelig fordi det finnes et utall av nettstedet som presenterer seg som «kirke» på flere forskjellige måter. En hoveddel av kirkene på nettet har sitt utgangspunkt i en lokal kirke som vil presentere kirkens mange aktiviteter på Verdensveven. Min egen undersøkelse av flere hundre lutherske kirker på Internett i 1997 avdekket at størstedelen av disse kirkene var drevet av en person, gjerne presten eller en annen leder i menigheten på hobbybasis. Mange av dem var startet ganske nylig (1996), og var relativt små nettstedet med et begrenset antall sider. Deres bruk og forståelse av Internett var sterkt preget av ønsker og behov i den lokale sammenhengen, slik at nettet mer ble en «oppslagstavle» beregnet på en bestemt geografisk gruppe. Størstedelen av de lutherske kirkene på Verdensveven kan karakteriseres som «lokale nettkirker».

Samtidig finnes det en del nettkirker som bevisst ønsker å utnytte Internett til å evangelisere og kommunisere med kirkefremmede mennesker. Form og innhold varierer en god del også her. Disse kirkene tar i bruk en rekke medier (audio, video, lysbilder, programvare for direkte «chat» på nettet, osv) for å knytte kontakt med besøkende og oppmuntre til kommunikasjon. En nøy utvalgt undersøkelse av ca. 20 slike nettkirker som jeg gjorde i 1996 avdekket at denne typen nettkirke kunne ha opptil flere tusen besøkende hver i løpet av noen uker, og gjerne over 100 e-posthenvendelser i måneden. Antall besøk og henvendelser til en nettkirke har trolig økt betydelig ettersom stadig flere mennesker er blitt «online».

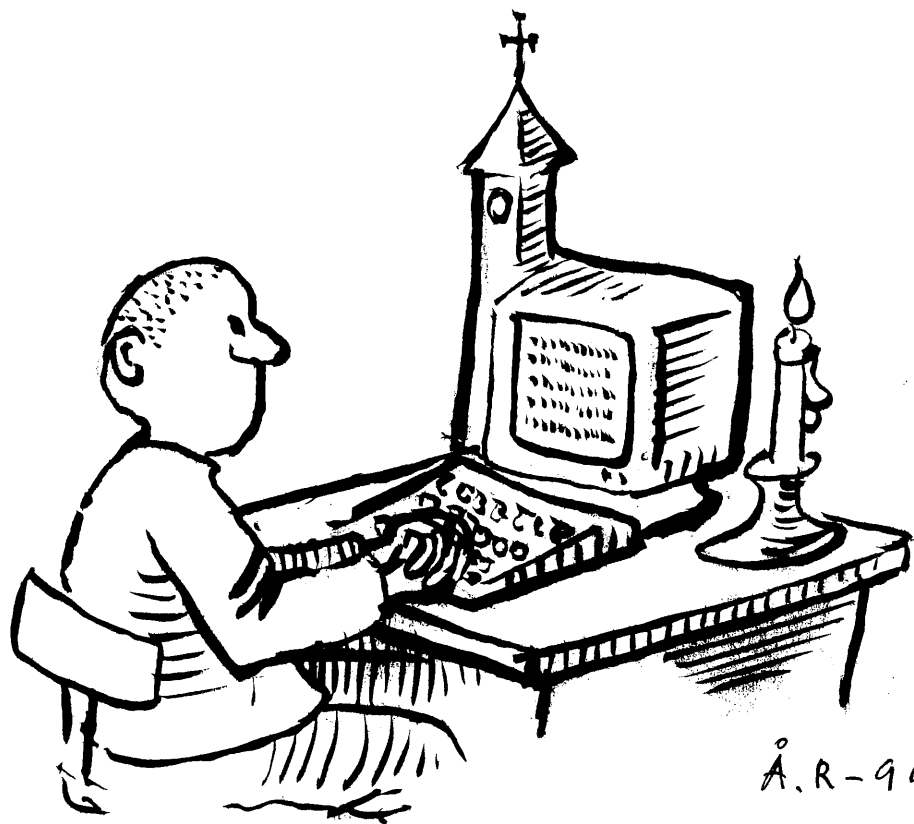
Omtrent halvparten av disse nettkirkene ble drevet av en eller noen få personer, gjerne profesjonelle i Internett-industrien som hadde oppdaget at deres yrkeskompetanse kunne brukes i kristen sammenheng. Andre nettkirker i denne gruppen var drevet av en eller flere fra en lokal kirke som bevisst markedsførte «sin» kirke på nett som et globalt tilbud. Deres presentasjon og selvforståelse var preget av ønsket om å være en «global nettkirke». Mange av nettkirkene hadde vært i aktivitet siden 1995, og hadde en god del sider (minimum 50, gjerne flere hundre sider).

Ulik selvforståelse og målsetting

En hovedårsak til at størstedelen av de lutherske kirkene i undersøkelsen hadde relativt lite besøk har trolig sammenheng med deres selvforståelse, formål og arbeidsform.

De lutherske kirkene ville først og fremst informere lokalsamfunnet, invitere nettsurfere til å bli med i den lokale kirken, og bedre kommunikasjonen internt i kirken. Bruk av Internett til å presentere evangeliet kom gjerne litt lenger nede på listen.

Den andre gruppen av mer globalt orienterte nettkirker har derimot flere klart formulerte mål. Først og fremst ønsker de å presentere evangeliet, dernest å gi besøkende anledning til å kommunisere om sitt eget liv, religiøs tro, m.m. Videre var det viktig for de globale nettkirkene å tilby opplæring i åndelige tema, gi en mulighet for en «stille stund» foran pc-skjermen med åndelig påfyll, og ikke minst være åpne for sjelesorg. De globale nettkirkene hadde også langt flere besøkende som regnet seg som «ikke-kristne» enn de lutherske kirkene på Internett. En god del av de globale nettkir-

kene mottar også en rekke ønsker om bønn via e-post, mens det kun var et fåtall av de flere hundre lutherske kirkene som hadde fått slik respons.

Selv om størstedelen av de lutherske kirkene svarer at nettsidene deres (foreløpig) har hatt liten innvirkning på deres aktiviteter, kan flere likevel vise til positive resultater. Over halvparten svarer at nettsidene har gjort folk mer oppmerksomme på den lokale kirken, de har fått anledning til å pleie kontakt med andre datainteresserte, og gitt nye muligheter for kontakt med misjonærer utenlands. Nettkirkene kunne også bidra til å holde kontakt med ungdom som flyttet hjemmefra for å studere eller ta annet arbeid, og fungere svært positivt i forhold til mennesker med ulike funksjonshemninger som ikke kan komme til kirke så ofte som de gjerne ønsker.

Frelst på nettet?

Flere av de globale nettkirkene kan også bekrefte at mennesker over tid opplever en religiøs omvendelse ved hjelp av Internett. Nesten halvparten av de globale nettkirkene (45 prosent) at en eller flere var blitt omvendt gjennom deres virksomhet i «cyberspace». Mennesker som søkte kontakt ble gjerne fulgt opp av den eller de personene som drev nettkirken. Kontakten var som regel via epost, men også telefonsamtaler og annen litteratur ble benyttet. Om mulig ble det også formidlet kontakt med lokale kirker nær hjemstedet. Disse nettkirkene hadde en helt klar målsetting om å presentere evangeliet, innby til kontakt om tros spørsmål, gi opplæring i åndelige spørsmål, mulighet for en «stille stund» foran skjermen, og åpenhet for sjelesorg for andre kristne.

De samme nettkirkene er innforstått med at de verken kan eller vil være en erstatning for gudstilbedelse i en vanlig lokal kirke. Men de er bevisst sin egenart som kirke 24 timer i døgnet, alle ukedager, hele året. Et sted surfere kan finne informasjon, råd, oppmuntring, fellesskap og bibelundervisning. Som «TheCross.org» sier: «Vi kan ikke tjene deg slik som en lokal kirke. Virkelig menneskelig nærhet, et godt håndtrykk, en sømmelig, god klem, er absolutt nødvendig. Slik som et varmt blick og et hjerte som spør: Hvordan har du det i dag .. virkelig? Ikke forlat din kirke for å delta hos oss. Ikke gi oss tid og ressurser som din lokale kirke fortjener. Men du kan gjerne komme til oss i tillegg. Og særlig dersom du er på leting etter en lokal kirke.»

Spørsmålet er imidlertid ikke om nettkirkene vil presentere seg som et alternativ til vanlig gudstilbedelse og menighetsliv i lokalmiljøet, men om mennesker faktisk ønsker å benytte seg av nettbaserte instrumenter i sin religionsutøvelse? Vil økende bruk av Internett forsterke en trend av privatisert religionsutøvelse? Ved bruk av intelligente agenter kan framtidens nettkirke hilse deg velkommen med navn og ut fra din brukerprofil og tidligere valg av meny tilby en «skreddersydd» åndelig opplevelse med dine favorittmelodier og sanger, dikt og en tale tilpasset dine spesielle interesser? Tanken er ikke science fiction, og mulighetene delvis tilstede allerede.

Nettkirker istedenfor lokalkirken?

Den kjente amerikanske trendforskeren George Barna har nylig gjennomført undersøkelser blant amerikanske tenåringer og voksne som bør få kirkeledere i flere land til å stoppe opp og lytte. En av hans undersøkelser i 1998 viser at ca. fire prosent av tenåringene i USA bruker Internett allerede for religiøse eller åndelige formål. Men hele 16 prosent (en av seks) tenåringer sier i samme undersøkelse at de innen fem år regner med å bruke nettet som en erstatning for deres

nåværende kirkebaserte religionsutøvelse. Denne oppfatningen var særlig utbredt blant tenåringene som jevnlig hadde kontakt med en kirke. Georg Barna sier: «I år 2010 vil vi trolig ha mellom 10 og 20 prosent av befolkningen som primært eller utelukkende vil bruke Internett for sine religiøse behov. Disse menneskene vil aldri sette sin fot i en kirke fordi deres religiøse og åndelige behov vil bli møtt på annen måte, inkludert Internett. Hvorvidt en nettkirke er en «sann» kirke eller ikke er neppe et så påtrengende spørsmål som hva de nåværende kirkeledere vil gjøre med den uunngåelige bevegelse av titalls millioner av mennesker vekk fra de eksisterende kirker og hvordan de kan hjelpe til å skape denne fremvoksende (nett)kirkes form.» (<http://www.barna.org>)

George Barna fremholder også at andelen yngre mennesker som bruker Internet til religiøse spørsmål trolig er undervurdert. «En stor andel tenåringer bruker nettet for å «chatte» med andre. Et betydelig antall av «cyberchatterne» engasjerer seg i samtaler om tro, religiøsitet, meningen med livet og hva som er sannhet – nettopp den type samtaler som kirkene gjerne oppmuntrer til. Tenåringene tenker ikke på disse samtaler som religiøse uttrykk, men den opplevelsen av fellesskap og religiøs «tro» som fostres gjennom slike samtaler om åndelige spørsmål er identisk med det den tradisjonelle kirke søker å skape innen sin menighet.»

Et eksempel på at slike spørsmål opptar norsk ungdom kan vi finne på nettstedet til Filosofen i Aftenposten. (<http://www.aftenposten.no>) Nettopp spørsmål om Guds eksistens, hvordan ble verden til, om mennesket har fri vilje, hva som er Sannhet, osv. engasjerer mange unge som på nettet har funnet et miljø for å luften spørsmål og debattere meninger.

Barna's undersøkelser avdekker også at ca. 12 prosent av den voksne befolkningen i USA (tilsvarende ca. 25 millioner mennesker) allerede bruker nettet i noen grad for religiøse formål som for eksempel å disku-

tere religion, tro og liv via epost eller i «chat»-rom. Selv om kirkelandskapet er ganske så annerledes i USA og amerikanske trender ikke umiddelbart kan overføres til norske forhold, bør den anerkjente trendforskerens profetier påkalle refleksjoner også her til lands. Uansett om vi liker det eller ikke, er religiøse og livssynsmessige tema viktige for mange mennesker som surfer på Verdensveven. Noen av dem opplever en ny og annerledes åpenhet og nærhet til verdispørsmål som gir anledning til en total nyvurdering av deres egne holdninger, livsstil – og tro.

Mine undersøkelser avdekket i hovedsak to grupper nettkirker. De lutherske kirkene brukte nettet som en lokal oppslagstavle, og ønsker å informere lokalsamfunnet om de mange gode aktiviteter som foregår i kirkens lokaler. Den andre gruppen har et klar formulert ønske om å være kirke på nettet, og vil evangelisere, formidle tilbud om samtale og forbønn, og være et ressurscenter for surfere på jakt etter informasjon. Undersøkelsene ga også en klar pekepinn om at nettkirkene med et allment og globalt sikte for sin aktivitet viste mer oppfinnsomhet og glød i møte med surfende mennesker enn mer tradisjonsbundne lokale kirker.

Kirken må være kirke

Heller enn å dvele for mye ved hva som virkelig fortjener betegnelsen nettkirke, kan man fokusere på hva som kan – og bør – kjennetegne det å være kirke for alle mennesker i et moderne samfunn. På samme måte som en lokal kirke må også nettkirkene ha en klar profil. Det innebærer å presentere den kristne tro på en hjertevarm og levende måte, gi rom for å møte menneskers åndelige behov, innby til fellesskap og omsorg ut fra en klar forståelse av Gud som skaperen av alle mennesker, og tilby undervisning i den kristne tro. En slik nettkirke søker å skape fellesskap og nærhet til surferen uten å fordømme mennesker som tenker annerledes, den vil være et fristed for søkende mennes-

ker og et ressurscenter som også åpner for personlig oppfølging i fortrolighet for mennesker som ønsker forbønn eller søker svar på spørsmål om den kristne tro. Mange kristne organisasjoner og kirker bør seriøst vurdere om mennesker skal utfordres til personlig evangeliseringsoppdrag og misjon på Internett på samme måte som man sender misjonærer til andre kulturer og «virkeligheter».

For mange nettsurfere vil kirker på nettet være en kuriositet som er ganske så uvanlig. For andre representerer nettkirken, eller møtet med en kristen i en epostgruppe eller et «chat»-rom, en anledning til dyperesamtale og kontakt med et annet menneske som er like sårbar ute på samme arena som en selv, og ikke gjemt bak kirkens tykke murer av språkbruk og holdninger.

Om nettkirken kan bli mer enn en slags «radiokirke» og istedet fungere som inngangsport med lav terskel inn til en lokal menighet, avhenger i stor grad av om kristne menigheter og enkeltmennesker utnytter ny teknologi til å formidle Kirkens gamle budskap på en ny måte.

Litteratur:

Fjeldstad, Arne H.: «Communicating Christ on the Information Superhighway», Doktoravhandling ved Fuller Theological Seminary, School of World Mission 1997, tilgjengelig fra UMI (publikasjon nr. 9734361).

Rheingold, Howard: «The Virtual Community: homesteading on the electronic frontier». Harper Perennial 1994.

**Arne H. Fjeldstad, produksjons-
sjef, redaksjonen Aftenposten.
Adresse: Postboks 1178 Sentrum,
0107 Oslo.
E-post: fjeldstad@geocities.com**

BOKOMTALER

Bjørn Myhre:

Enhet i mangfold?

Religionshistorie i Norge er 100 år, det vil i praksis si at Institutt for religionshistorie ved Universitetet i Oslo har eksistert siden 1899. Dette markeres ved en artikkelsamling utgitt ved det samme institutt (eller avdeling som det nå heter etterat man har foretatt organisatoriske omrokeringer: Avdeling for religionshistorie under Institutt for kulturstudier ...!). Tittelen på artikkelsamlingen er som i overskriften: Enhet i mangfold? – med spørsmålsteget. Artikkene gir også inntrykk av et svært spenn. Det er Inger Marie Ruud og Sigurd Hjelde som er redaktører for boka. Hjelde gir i åpningsartikkelen en oversikt over den historiske bakgrunnen for religionshistoriefaget med fascinerende glimt fra religionsiakttakelse i ulike epoker før faget ble dannet som eget forskningsfag ved århundreskiftet. Inger Marie Ruud følger faget gjennom dets offisielle historie fra starten for 100 år siden. Videre finner vi spesialartikler om det gammelegyptiske verdensbilde (Saphinaz-Amal Naguib), om gnostisisme og gnostiske studier i Norge (Ingvild Sælid Gilhus), hedendom mot kristendom i norrøne myter (Gro Steinsland), om endring i førkristen samisk religion (Helge Almås), om stedets kraft i hinuismens hellige landskap (Knut : Jacobsen), om kvinnelige asketer og nonner i tibetansk buddhisme (Hanna Havnevik), om Islam og politikk ved kommunismens fall (Christian Moe).

Blant generelle og metodisk orienterte artikler er det stoff om Eliade og myte/rite-skolen (Katrine Ore), om det hellige i det moderne (Otto Krogseth), og en artikkel om

kjønn og religion ved Kari Børresen. Per M. Aadnanes har skrevet om stemninger ved store tidsskifter: Tal, tid, historie. Det er etter undertegnede oppfatning blant disse mer generelle artiklene at lærere kan finne stoff til inspirasjon for undervisningen. Det er viktig å finne eksempler som våre elever kan kjenne seg igjen i – her gir for eksempel Krogsets artikkel stoff til ettertanke. Etter en teoretisk del drysser det med interessante eksempler fra fersk fortid med spenn fra pilegrimsvandring til prinsesse Diana.

At mangfoldet er overveldende (og sprikende), er vel som en kan vente med et så enormt felt å øse stoff fra. Det ligger også en vesentlig impuls til dette mangfoldet i selve det forskningsmessige: Forskningsfronten vil i de fleste fag ligge langt fra den sentrale «grunnfagskunnskapen». Forskerne vil føle trang til å grave seg ned på et lite spesialfelt på et område som neppe – ialle fall på kort sikt – vil bidra til det allmenne felles kunnskapsstoff eller allmenndannelsen. Slik er forskningens natur, og det er det man får et klart bilde av gjennom de artiklene i jubileumsskriftet som tar opp rent faglige emner og ikke spørsmål omkring faget religionshistorie og dets prinsipielle grunnlag.

Desto merkeligere virker det da at den eneste artikkelen som tar opp skolefagdidaktiske spørsmål sterkt går inn for at dette faget nå bør gå inn som viktigste faglige forutsetning for det nye kristendomsfaget – KRL. Det gjelder Sissel Østbergs artikkel Religionshistorie og religionsdidaktikk. Formålet med artikkelen er å vise at det nye kristendomsfaget har et religionsvitenskap-

lig og ikke et kristendomsfaglig tyngdepunkt. Artikkelen står i en jubileumsbok for faget religionshistorie og det er kanskje naturlig at man argumenterer for dette fagets betydning for skolen. Riktignok bedyrer hun «at teologi, kristendomskunnskap, idéhistorie, filosofi har sitt å bidra med». Men hva dette skulle bestå i, kommer ikke nærmere fram. Tvert om heter det i neste setning at «særlig viktig er det å gjøre religionsdidaktikken til et hovedfundament. Og med religionsdidaktikk menes en didaktikk som er revet løs fra teologien». Konteksten til tross synes jeg dette blir litt ensidig, og en kjapp tilsidesettelse av en tradisjon som går enda lenger tilbake enn 100 år. En viktig begrunnelse hos Østberg er konturene av det flerkulturelle samfunn vi ser i dag i enkelte store byer, men her strekkes kanskje denne fellen for langt. Men les og følg argumentene!

For uansett : Det nesten påfallende mang-

foldet i dette jubileumsskriftet er trolig et tungtveiende argument for at faget religionshistorie neppe bør være hovedpremissleverandør for KRL. Dersom det er representativt for faget religionshistorie.

Alt i alt mye spennende lesestoff – men for lærere i grunn- og videregående skole vil nok de generelle og metodeorienterte artiklene påkalle den største interessen i kraft av sin umiddelbare aktualitet.

Inger Marie Ruud & Sigurd Hjelde (red.): *Enhet i mangfold? 100 år med religionshistorie i Norge*, Tano Aschehoug, Oslo 1998

Bjørn Myhre, lektor ved Berg videregående skole, Oslo.
E-mail: bjornmy@berg.vgs.no

Harald Skottene:

Nytt om nyreligiøsitet

Det meste av den litteraturen som har vært laget om nyreligiøsitet, har i Norge vært skrevet av teologer. Nå presenteres den første læreboka om temaet fra religionshistorisk hold: *Kulturens refortrylling Nyreligiøsitet i moderne samfunn*. Forfatterne er professor Ingvild Gilhus og førsteamanuensis Lisbeth Mikaelsson ved seksjon for religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen. Bokas tittel innebærer et oppgjør med klassiske modernitetsteorier som mente at «verden stadig ville bli mer 'avfortryllet' i takt med at flere områder av samfunnet ble underlagt rasjonelle tankemåter.» (s.22) Mot denne oppfatningen hevder forfatterne at «religiøse virkelighetsbilder og meningsdannelser har økende betydning i samfunnet og at organisert så vel som uorganisert religion trives.» (s.5) Målsettingen med boka blir dermed å «beskrive og fortolke de nye religionene og religiøse bevegelsene i deres samspill med kulturen for øvrig.» (s.6)

Framstillingen er disponert i åtte kapitler: Kap. 1 gir en generell innledning til temaet der det legges vekt på typologisering av fenomenet nyreligiøsitet. Kap. 2–3 er historisk orientert og risser opp bakgrunnen for vår tids nyreligiøsitet: Okkultismen, spiritismen og teosofien på 1800-tallet. Nye religioner med indisk bakgrunn er temaet i kap. 4 der særlig Hare Krishna-bevegelsen, TM og Osho-bevegelsen blir gjennomgått. Nypagansistiske bevegelser som Wicca, åsatro, nysjamanisme og satanisme tas opp i kap. 5. I kap. 6 analyseres UFO-religioner og Sciendologikirken under overskriften «Religioner med teknologisk tilsnitt». Det lengste kapitlet er det sjuende som omhandler New Age og denne bevegelsens forgreininger inn i allmennreligiøsiteten. Boka avsluttes så med en liten oversikt over religion på Internett.

Målgruppen for boka er studenter i lærerutdanningen og i religionshistorie og kristendomskunnskap. Jeg vil mene at også mange elever i den videregående skolen ville ha stor nytte av den, ikke minst som kilde ved eventuelle prosjektarbeider om nyreligiøsitet. Framstillingen er gjennomgående oversiktlig og greit skrevet, formatet er håndterlig og det faglige nivået er tilpasset målgruppen. Forfatterne bruker konkrete eksempler for å illustrere sine poeng, og det er også god sammenheng i boka fordi sentrale begreper fra innledningen tas i bruk senere i framstillingen. Underlig er det derimot at boka ikke er utstyrt med noe saksregister. Når boka tar opp et så stort og mangartede felt, ville et slikt register ha økt bruksverdien. Det er heller ikke til å komme fra at når et så omfattende tema skal behandles på 190 sider, må deler av framstillingen nødvendigvis måtte bli overflattig. Jeg tror f.eks. at lesere som på forhånd ikke vet noe særlig om hvordan det okkulte verdensbilde ser ut, ville ha store vanskeligheter med å forklare det selv etter å ha lest de aktuelle sidene her.

Bak hvert kapittel står en fyldig litteraturliste der særlig dansk, religionshistorisk litteratur er godt representert. Symptomatisk er det at den teologiske litteraturen om nyreligiøsitet praktisk talt er fraværende. Det henger selvfølgelig sammen med forfatternes faglige ståsted, og som altså gjør boka til noe nytt i norsk sammenheng. På vaskesedelen heter det at «Boka er skrevet med en tradisjonell religionshistorisk tilnærming, og med et objektivt siktemål.» Nettopp denne «nye» tilnæringsmåten vil nok gjøre at mange vil oppleve boka som spennende og lærerik, mens andre, av samme grunn, også vil reise innvendinger mot den.

Om sin metode sier forfatterne i innledningen: «Vi er ikke ute etter å avsløre og henge ut nyreligiøsiteten, men å forsøke å gi den den samme respektfulle og redelige behandling som vi ville gitt for eksempel islam, kristendom eller buddhisme. (...) Det er vårt håp at denne boken vil bidra til å gi en saklig fundert forståelse av nyreligiøsiteten og dens kulturelle betydning.» (s. 6) Forfatterne synes likevel å være klar over at deres bidrag ikke dermed uten videre vil *fungere* livssynsnytralt. I et seinere avsnitt om hvordan nyreligiøsiteten utvikler seg og blir spredt, skriver de: «Utdanning og forskning bidrar til mer kunnskap i samfunnet generelt om andre religioner, og derved blir disse normalisert og ufarliggjort. Religionsvitenskapen vil gjerne være med på å fremme religiøs toleranse. Ofte enn vi vanlig tenker på fungerer den nok også som en kilde til religiøs kreativitet – om enn utilsiktet. Faget sammenlignende religionshistorie har hatt som ideal å beskrive religion slik at den troende skal kunne kjenne seg igjen i beskrivelsen, og det betyr i praksis at det gis et positivt og interessant bilde av fremmed tro og kultus.» (s. 33) Dette er en meget viktig erkjennelse, men en innsikt forfatterne selv kanskje ikke har trukket de fulle konsekvenser av. Klarest viser dette seg i behandlingen av striden om påstander om «hjernevask» i visse nyreligiøse organisasjoner:

I avsnittet om ungdom og nyreligiøsitet heter det: «Innenfor antikult.bevegelsene snakker man mye om hjernevask og kontroll av unge mennesker. Med en mer nøytral religionsvitenskapelig terminologi vil man i mange tilfeller heller karakterisere slike fundamentalt forandrede livssyn som omvendelser. Selv om man ikke skal se bort fra at overgrep forekommer, skal man være forsiktig med ukritisk å akseptere antikult.bevegelsenes beskrivelser av nye religioner. Slike bevegelser er selv interesseorganisasjoner og ikke upartiske observatører.» (s. 18) Denne forfatterholdningen preger også behandlingen av de konkrete organisa-

sjonene. Om Scientologikirken skriver de: «Inntrykket mediene gir er at Scientologikirken narrer penger fra folk, og at den kan gjøre det fordi kursene hjernevasker medlemmene. (...) Slike kritiske innfallsvinkler til religion er nødvendig i et demokratisk samfunn, men en kan diskutere hvor fruktbare de er når det gjelder å få saklig innsikt i en religion.» (s. 147)

Problemet med et slikt utsagn er at det meget lett kan leses som en legitimering av Scientologikirkens virksomhet. Det er antagelig «utilsiktet», men i en strid som f.eks. den mellom Scientologikirken og SOS (Scientologiofrenes støtteforening) er det neppe *mulig* å stå som «upartisk observatør». Det er selvfølgelig helt legitimt å indirekte støtte Scientologikirken på denne måten, men ønsker man ikke å gjøre det, bør man i så fall si tydeligere fra om det.

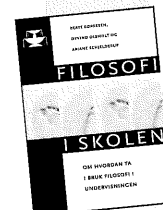
Et konkret eksempel som dette viser, etter min oppfatning, at forfatterens nøytralitetsideal ikke er uproblematisk. Denne svakheten viser seg også på andre måter i framstillingen: Man mer enn aner forfatterens kvinnepolitiske preferanser når de beskriver de kvinnelige spiritistene som på 1800-tallet «stilte seg sterkt kritiske til kirkenes kvinnesyn og dogmatikk.» (s. 50) Det religionsbegrepet forfatterne benytter seg av, styrer også analysen i helt bestemte retninger: «Religion dreier seg om kulturelle fortolkningsstrategier og sosiale mekanismer.» (s. 19), og interessen for samspillet mellom religion og kultur blir dermed stående i fokus. Dette åpner for mange interessante erkjennelser, men samtidig ligger faren for *reduksjonisme* snublende nær. Religionen blir nærmest forstått som et *produkt* av de sosiale og kulturelle betingelser den vokser fram under. For eksempel blir oppkomsten av UFO-religioner på 1950-tallet nesten gjort til en funksjon av den kalde krigen: «Kombinasjonen av kald krig og atomfrykt bidro utvilsomt til tidens dommedagsstemning og lengsel etter en ny tidsalder.» (s. 137) (over til s. 36)

Tano Aschehoug utgir nye bøker for lærerutdanning og grunnskolelærere

Beate Børresen, Ariane Schjelderup og Øyvind Olsholt

Filosofi i skolen

Fra klasserom til filosofisk fellesskap

Boken viser hvordan lærere og foreldre ved hjelp av moderne sokratiske samtalekunst kan bidra til at barn og ungdom utvikler sin etiske bevissthet og evne til å reflektere og resonnere filosofisk sammen med andre. Boken har en mengde eksempler på tekster og didaktikk knyttet til filosofi i skolen. Forfatterne drøfter historikk, metode og filosofi i Læreplanen for den 10-årige grunnskolen (L97) og i Rammeplanen for allmennlærerutdanningen. Boken inneholder oppgaver, øvelser og spørsmål knyttet til filosofiske originaltekster samt filosofiske temaer som er nevnt spesielt i L97.

Kommer i august 1999
ISBN: 82-518-3859-2

Haldis Breidlid og Tove Nicolaisen

I begynnelsen var fortellingen...

Fortelling i KRL-faget

I KRL-faget er fortelling en sentral innfallsvinkel til religionene. Denne boken tar opp de utfordringer dette medfører for undervisningen og gir den enkelte lærer inspirasjon og nødvendige kunnskaper. Boken omhandler fortellingens plass innenfor religionene, menneskesyn i fortellingene, dilemmaer knyttet til narrativitet og identitetsdannelse og fortellingens ulike dimensjoner. Boken er uunnværlig for alle som er opptatt av fortelling i et flerkulturelt perspektiv.

Kommer i mars 2000
ISBN: 82-518-3858-4

Ønsker du ytterligere informasjon om bøkene, kan du ta kontakt med Tano Aschehougs markedsavdeling på telefon 22 98 52 00, fax 22 98 52 01, e-mail post@tano.no

Tano Aschehoug

Kristian Augusts gt. 7B, 0164 Oslo. Tlf.: 22 98 52 00